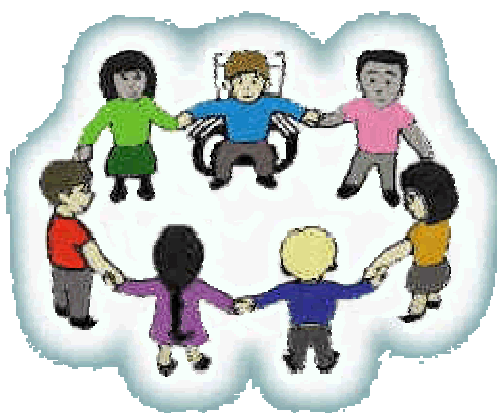

Ieder kind is er een!

Denk in mogelijkheden, moeilijkheden
zijn er al genoeg!

1-Zorgroute en planmatig omgaan met verschillen

Anke Didden
1400474
Master Special Educational Needs
Opleidingscentrum Special onderwijszorg
Intern Begeleider, deeltijd 1-jarig
Begeleidster: Tineke van Alphen
Mei 2010

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Blok 1: Inleiding: Aanleiding en probleemstelling	4
Blok 2: Theoretische onderbouwing	8
2.1 Uitgangspunten 1-Zorgroute	8
2.2 Omgaan met verschillen tussen kinderen	11
2.3 Oplossingsgericht werken met kinderen	18
2.4 Orthopedagogisch Afstemmingsproject en oplossingsgericht werken	20
2.5 Reflectie ten aanzien van mijn literatuurstudie	22
Blok 3: Onderzoeksmethodologie	23
3.1 Onderzoeksvorm	23
3.2 Betrouwbaarheid en triangulatie	24
3.3 Gebruik van onderzoeksinstrumenten	24
3.4 Ethische aspecten	26
Blok 4: Data analyse en resultaten	27
4.1 Weergave van de resultaten van de kijkwijzer	28
4.2 Analyse van de resultaten van de kijkwijzer	31
4.3 Weergave van de resultaten van de vragenlijst	32
4.4 Analyse van de resultaten van de vragenlijst	36
4.5 Beschrijvingen van de bevindingen ten aanzien van mijn onderzoeksvraag	36
Blok 5: Antwoorden op mijn onderzoeksvraag en conclusies	38
Blok 6: Evaluatie	41
Literatuurlijst	43
Bijlage 1: Stappen handelingsgericht werken	44
Bijlage 2: Kijkwijzer	48
Bijlage 3: Vragenlijst	50
Bijlage 4: Didactisch en pedagogisch groepsplan	51

Samenvatting

Met de 1-Zorgroute bied je passend onderwijs voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Kinderen worden vroegtijdig gesignaleerd en krijgen extra instructie. Sterke punten van het kind worden in acht genomen en leerkrachten denken in mogelijkheden in plaats van tekorten en defecten.

Wanneer je gaat werken met groepsplannen krijg je te maken met een aantal randvoorwaarden, die erg belangrijk zijn voor een goede afloop. We denken dan aan een goede organisatie van het zelfstandig werken, een goed klassenmanagement en specifieke leerkrachtcompetenties op het gebied van instructie en het omgaan met verschillen.

Ook wordt er een verandering van denken verwacht van de leerkracht. Door oplossingsgericht te gaan denken en werken, vertelt de leerling wat hij of zij moeilijk vindt en wat hij of zij graag wil leren. De leerling is de deskundige.

In dit onderzoek heb ik de beginsituatie vastgesteld van de leerkrachten van groep 3 op het gebied van het omgaan met verschillen en gedifferentieerde instructie.

Daarna hebben we de gewenste situatie in kaart gebracht en zijn zo tot een plan van aanpak gekomen.

Veel leesplezier!

Blok 1: Inleiding: Aanleiding en probleemstelling

Ik dit hoofdstuk zal ik beginnen met mezelf voor te stellen. Verder zal ik in het kort weergeven hoe het onderwerp van mijn meesterstuk tot stand is gekomen en wat eraan vooraf is gegaan. Tenslotte zal mijn onderzoeksvraag naar voren komen en de daarbij horende deelvragen.

Mijn naam is Anke Didden en ik ben 29 jaar. Ik ben sinds 2003 werkzaam op een reguliere basisschool in Tilburg. Onze school heeft ongeveer 460 leerlingen. Onze kinderen hebben verschillende nationaliteiten en komen uit verschillende sociale lagen van de samenleving. Het is een mooie, gevarieerde afspiegeling van de maatschappij. Ik werk als groepsleerkracht in groep 3.

Daarnaast ben ik bouwvoorzitter van de middenbouw en doe ik één dag in de week IB-taken.

Onze school heeft een logo waarmee wij een gemeenschappelijke visie uitdragen

Dit logo geeft een cirkel van verbondenheid aan, een veilig leer- en leefklimaat met zorg en aandacht voor het individuele kind. We doen een groeiend beroep op de zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van ieder

kind. Door een veilig schoolklimaat na te streven en accent te leggen op individuele succeservaringen vergroten we het zelfvertrouwen van het kind. Zorg, Zelfstandigheid en Zelfvertrouwen staan bij ons hoog in het vaandel.

Door de komst van WSNS (Weer Samen Naar School is een project met als doel kinderen, die extra zorg en begeleiding nodig hebben, zoveel mogelijk op een reguliere basisschool te houden), streven we ernaar om zoveel mogelijk kinderen binnen onze eigen school te begeleiden. Het is daarom belangrijk om rekening te houden met de individuele behoeften van de verschillende kinderen. Instructie op niveau en soms een individuele leerlijn voor een bepaald kind, is daarbij erg belangrijk. Verder vinden wij een optimaal pedagogisch klimaat essentieel voor een positieve ontwikkeling van het kind. Coöperatief leren speelt hierbij een grote rol. Coöperatief leren is een onderwijssituatie, waarbij leerlingen, in kleine groepen op een gestructureerde manier samenwerken aan een leertaak met een gemeenschappelijk doel. De leerlingen zijn niet alleen gericht op hun eigen leren, maar ook op dat van hun groepsgenoten. Leerlingen leren met elkaar en van elkaar.

Belangrijke basiskenmerken hierbij zijn:

- Positieve wederzijdse afhankelijkheid
- Individuele verantwoordelijkheid
- Directie interactie
- Samenwerkingsvaardigheden
- Evaluatie van groepsprocessen

Nadat ik de PABO in 2001 had afgerond, ben ik nog verder gaan studeren. Ik heb de volgende opleidingen gedaan: Remedial teacher, gespecialiseerd groepsleerkracht en specialist jonge kinderen. Ik wilde meer kennis vergaren op het gebied van het observeren, signaleren en diagnostiseren van kinderen. Ik heb met veel plezier deze opleidingen afgerond en voelde me daarna meer competent bij het begeleiden van de kinderen. Ik kon deze kennis ook meer en meer toepassen in de praktijk.

Hierdoor kwam het ook dat mijn collega's met vragen naar mij toe kwamen en ik vond het ook erg leuk en fijn om hen te helpen. Ik wilde deze zorg- en coachingcompetenties verder uit gaan breiden en verdiepen en heb vervolgens besloten de Masteropleiding Intern begeleider te gaan volgen aan de Fontys Hogescholen in Tilburg. Deze opleiding draagt bij aan het vergroten van de competenties op het gebied van de leerlingenzorg en de coaching van leerkrachten. Ook beleidsvorming op het gebied van zorg is hierin een belangrijke taak en persoonlijk leerproces voor mij. In het kader van de Masteropleiding Intern begeleider, is het de bedoeling dat ik een praktijkonderzoek ga uitvoeren binnen mijn eigen onderwijspraktijk.

Dit schooljaar zijn wij met het hele team gestart met de scholing 1-zorgroute.

Dit is voort gekomen uit een groot aantal activiteiten en vernieuwingen, die wij de afgelopen jaren met de school hebben doorlopen.

Ik zal even kort vertellen hoe dit tot stand is gekomen en wil vervolgens mijn onderwerp voor mijn meesterstuk beschrijven.

In het schooljaar 2001-2002 hebben wij met het team onze visie herzien.

In de formulering van onze visie kwamen 3 begrippen sterk naar voren:

Zorg, zelfstandigheid en zelfvertrouwen.

Ook kwam tot uiting dat wij **samen leren** belangrijk vinden.

Daarnaast vonden wij dat wij beter moesten **omgaan met verschillen**

Daarbij streven wij naar een steeds grotere mate van **zelfstandigheid** van het kind.

Wij hebben dit uitgewerkt via een gestructureerde aanpak, waarbij wij in elk jaar verschillende accenten legden.

- Een nieuwe opzet van **zelfstandig werken** met afspraken over werkwijze en de aanschaf van materialen, die hiervoor geschikt zijn
- **Het samenwerken** kreeg gestalte via de cursus **coöperatief leren**
Wij hebben hier 5 jaar aan gewerkt om dit proces te implementeren en te borgen
Het samen leren betreft het leren van en met elkaar van kinderen en van leerkrachten.
- Uitgaand van het jaarklassensysteem zijn wij gaan zoeken naar vormen om meer tegemoet te komen aan verschillen tussen kinderen. Daarbij zijn een aantal proeftuintjes gebruikt. De conclusie was dat wij niet met homogene niveaugroepen gingen werken.
Het accent komt te liggen op een verbetering van de **kwaliteit van de instructie** (verlengde instructie)
- Het vervolg hierop krijgt gestalte in de **1-zorgroute**.

Het onderwerp voor mijn meesterstuk komt hieruit voort. Ik wil mijn meesterstuk starten met de volgende onderzoeksvraag:

“Op welke manier kan binnen 1-zorgroute het rekenonderwijs in groep 3 en vervolgens binnen onze schoolorganisatie worden georganiseerd en hoe zien we het oplossingsgericht werken terug in de instructies op niveau.”

Omdat wij op schoolniveau met dit onderwerp bezig zijn, heb ik een groot draagvlak bij mijn collega's. Iedereen is bezig met het maken van een groepsplan en iedereen heeft een scholingsbijeenkomst gevolgd op het gebied van oplossingsgericht werken.

Momenteel wordt er nog veel klassikale instructie gegeven binnen de groepen. Omdat wij straks willen streven naar onderwijs op maat en zoveel mogelijk kinderen binnen het regulier onderwijs willen houden, is het belangrijk dat wij ons gaan richten op instructie op niveau.

Om het onderwerp af te bakenen, wil ik het onderzoek vooral gaan richten op het rekenonderwijs. Mijn doel van dit onderzoek is dat ik een goede organisatie op wil gaan zetten met een goed klassenmanagement op het gebied van de rekeninstructie. Deze organisatie wordt weergegeven in een groepsplan. Binnen de instructietijd moeten straks verschillende niveaus van instructie zichtbaar zijn. Ook moeten er accenten van oplossingsgericht werken zichtbaar zijn binnen de verschillende instructies.

Ik wil dit onderzoek allereerst laten plaatsvinden in groep 3, om daarna een doorgaande lijn te creëren binnen de school.

Mijn onderzoeksvraag:

“Op welke manier kan binnen 1-zorgroute het rekenonderwijs in groep 3 en vervolgens binnen onze schoolorganisatie worden georganiseerd en hoe zien we het oplossingsgericht werken terug in de instructies op niveau.”

Mijn deelvragen tijdens dit onderzoek zijn:

- *Wat zijn de belangrijkste uitgangspunten van oplossingsgericht werken?*
- *Wat zijn de belangrijkste uitgangspunten van 1-zorgroute en hoe ver zijn wij in dit traject?*
- *Hoe kan de instructie op niveau een plaats krijgen binnen ons rekenonderwijs en wat moet er dan veranderd worden binnen het klassenmanagement?*
- *Hoe kan ik een doorgaande lijn creëren binnen de hele schoolorganisatie?*

Blok 2: Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk zal ik de verschillende theorieën weergeven die relevant zijn voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag en deelvragen. Ook zal ik na dit hoofdstuk beschrijven hoe ik deze literatuur kan plaatsen binnen mijn eigen onderwijssituatie en wat dit oplevert voor mijn eigen handelen en denken. Binnen de verschillende literatuurstukken heb ik soms ook mijn mening weergegeven en een koppeling gemaakt naar mijn praktijk.

2.1 Uitgangspunten 1-zorgroute

Wat willen we nu uiteindelijk met de invoering van 1-zorgroute bereiken?

Vanuit het inspectierapport zijn wij als school erop gewezen dat wij niet goed omgaan met verschillen tussen kinderen. Klassikaal onderwijzen staat centraal. Kinderen krijgen allemaal dezelfde instructies. Met de invoering van 1-zorgroute, streven we een aantal doelen na.

- Afstemming van het onderwijs op de onderwijsbehoeften van de leerlingen:
verschillen tussen kinderen worden geaccepteerd en gerespecteerd. De leerkracht denkt vanuit onderwijsbehoeften in plaats van het benoemen van tekorten of defecten.
- Handelingsgericht en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen.
Hierbij worden sterke kanten van het kind in acht genomen. Je werkt vanuit de mogelijkheden en interesses van het kind. Aandacht voor positieve aspecten biedt tegenwicht aan het vormen van een negatief beeld van een leerling. Het biedt ook perspectief: dat wat goed gaat, wordt verder uitgebouwd.
- Vroegtijdig signaleren van leerlingen, die extra aandacht nodig hebben en het proactief signaleren welke kinderen de komende periode extra instructie en begeleiding nodig hebben.
- Bieden van passend onderwijs voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.

1-zorgroute bestrijkt 3 niveaus: groepsniveau, schoolniveau en bovenschools niveau.

(Clijsen, Arjan Handreiking 1-zorgroute, planmatig omgaan met verschillen, WSNS, 2007)

Meerwaarde van 1-zorgroute op groepsniveau en schoolniveau

Op groepsniveau bevordert 1-zorgroute:

- Afstemming van het onderwijs op de onderwijsbehoeften van de kinderen.
- Systematisch en handelingsgericht verzamelen en ordenen van gegevens over leerlingen.
- Observeren van kinderen en voeren van gesprekken met kinderen en ouders.
- Vroegtijdig signaleren van kinderen met bijzondere onderwijsbehoeften.
- Preventief en proactief interveniëren naar leerlingen die extra instructie of pedagogische ondersteuning nodig hebben.
- Doelgericht werken, het aan de hand van leerlijnen expliciteren van de doelen die men in een bepaalde periode nastreeft.
- Expliciteren van keuzes, die de leerkracht maakt ten aanzien van doelen, leerstof en aanpak in de klas.
- Reflectie op het klassenmanagement en de organisatie in de groep.
- Systematisch evalueren of de doelen bereikt zijn.
- In kaart brengen en vastleggen van wat je gedaan hebt en met welk resultaat.
- Vergroten van de professionaliteit van de leerkracht.

Op schoolniveau bevordert 1-zorgroute:

- Werken met groepsplannen biedt tijdwinst en is effectiever.
- Uitvoeren van de stappen van 1-zorgroute biedt aanknopingspunten om allerlei zaken op school aan te pakken, zoals leerlijnen, leerlingvolgsysteem, differentiatievormen en klassenmanagement.
- Kritische reflectie op de organisatie- en differentiatievormen in school.
- Duidelijke en transparante zorgstructuur waarin de stappen in de zorg en de taken van iedereen duidelijk zijn.
- Systematisch en cyclisch bespreken van de vorderingen en de ontwikkeling van de leerlingen.
- Realiseren van goede overdracht van leerling-gegevens over de verschillende leerjaren heen.

Verder beschrijft Clijsen dat men bij het nadenken over onderwijsbehoeften een omslag in denken moet maken. Wij denken vaak deficit. Het denken in tekorten en mankementen.

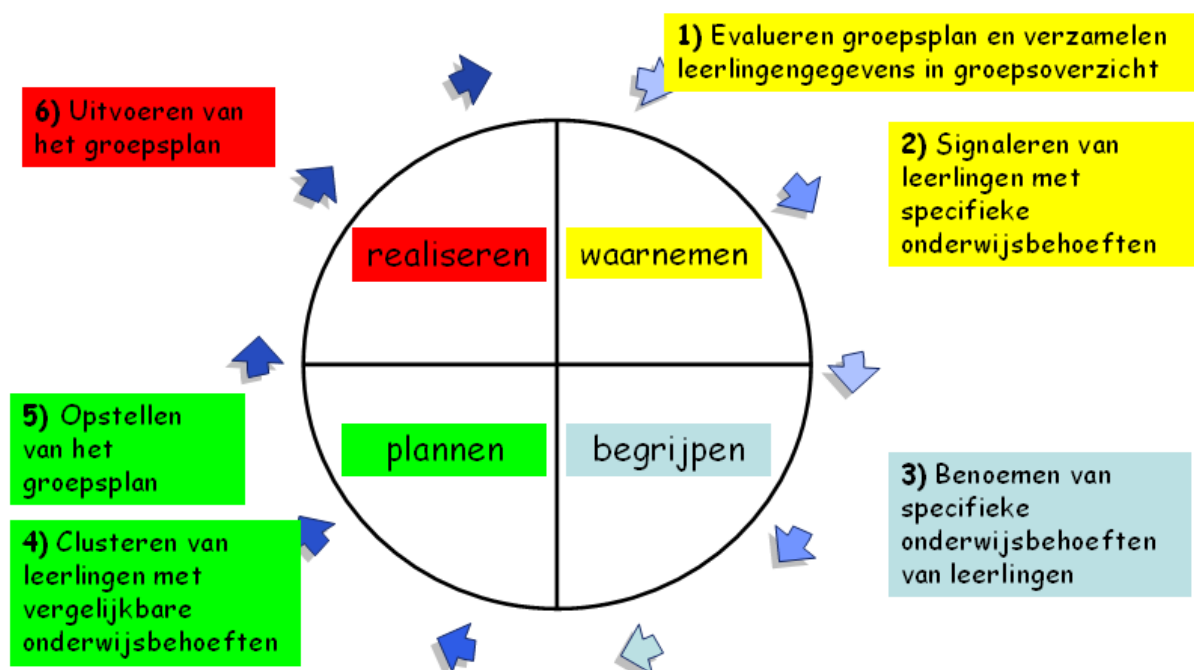
De nadruk ligt op het vaststellen van achterstanden en tekorten en niet op het repareren en begeleiden hiervan. Deze manier van werken is niet productief. Benoemen wat er mis is, levert de leerkracht geen concrete aanwijzingen op voor het handelen.

Het denken in termen van onderwijsbehoeften biedt tegenwicht tegen deficit denken. Je denkt in de mogelijkheden en je gaat ook kijken naar je eigen handelen. Je kijkt niet wat er mis is met het kind, maar je gaat kijken hoe je je aanpak en begeleiding kunt afstemmen op wat het kind nodig heeft.

Zoals al eerder genoemd kun je de onderwijsbehoeften uitsplitsen in didactische en pedagogische onderwijsbehoeften. Naast de clustering op didactisch gebied willen wij ook een clustering op pedagogisch gebied maken in het groepsplan.

1-zorgroute bestaat uit een aantal fasen. Deze fasen zijn schematisch uitgewerkt:

Handelingsgericht werken

De uitwerking van de verschillende stappen die tijdens het maken van een groepsplan doorlopen worden, heb ik toegevoegd aan de bijlagen. (zie bijlage 1)

2.2 Omgaan met verschillen tussen kinderen

Wat komt er allemaal bij kijken?

Om meer kennis op te doen over het omgaan met verschillen in de klas, ben ik gaan lezen over leerkracht kwaliteiten. Om op een goede manier om te kunnen gaan met verschillen tussen leerlingen en hier ook een gedifferentieerde instructie op te kunnen zetten, is het van belang dat je over een goed klassenmanagement en specifieke leerkracht kwaliteiten beschikt.

Ik heb mezelf dus de volgende vraag gesteld:

Over welke competenties dient een leerkracht te beschikken om efficiënt en effectief om te kunnen gaan met verschillen?

Ik heb mijn informatie gehaald vanuit een internetbron.

Mechtild Derriks e.a. Omgaan met verschillen, Amsterdam SCO rapport, geraadpleegd op 9 maart 2010

Wanneer je gaat kijken naar competenties waarover een leerkracht moet beschikken om beter om te kunnen gaan met verschillen tussen kinderen, moet je eerst gaan kijken of leerkrachten beschikken over basiscompetenties.

Daarnaast zijn er kwaliteiten, die gelden voor het rekening houden met verschillen, ongeacht de aard van het verschil. Het gaat hierbij om:

- Gevoelig zijn voor verschillen en open staan voor de mogelijkheden van elk kind.

Schema Basiscompetenties:

<i>Basisvaardigheden:</i>	<i>Algemene attituden en capaciteiten:</i>
Veilig leerklimaat kunnen creëren.	Relatie met kinderen willen aangaan, in staat zijn tot echt contact.
Groep als geheel kunnen motiveren.	Positieve verwachtingen hebben en niettemin geduldig zijn.
Model van directie instructie kunnen hanteren aan de hand van methodes.	Kunnen reflecteren.
	Open staan voor feedback, bereid zijn te veranderen.
	Gevoelig zijn voor diversiteit; openstaan voor de mogelijkheden en talenten van elk kind.
	Behoorlijke intellectuele vaardigheden/ leergierigheid.

Wanneer ik kijk naar de praktijk van onze school, merk ik dat de laatste basisvaardigheid, het hanteren van het directie instructie en daarbij behorende verschillende vormen van instructie, nog niet altijd zichtbaar is in de verschillende groepen.

Bij het rekening houden met cognitieve verschillen gaat het om 3 groepen competenties:

- 1) Diagnostische en remediërende vaardigheden
- 2) Organisatorische vaardigheden
- 3) Specifieke instructie- en interactievaardigheden

Deze 3 competenties bestaan ieder uit een andere competentie van attituden, kennis en vaardigheden. Sommige deskundigen en onderzoekers leggen de nadruk op de organisatorische oplossingen, vaak in combinatie met aspecten van zorgverbreding, anderen leggen de nadruk op de meer interactieve instructievaardigheden.

Wanneer je gaat kijken naar organisatorische vaardigheden en klassenmanagement, denk ik dat dit zeker een voorwaarde is voordat je kunt gaan starten met gedifferentieerde instructie.

Op het moment dat je rekening gaat houden met verschillen tussen kinderen is het noodzakelijk je onderwijs zo te organiseren, dat het mogelijk is gelijktijdig op meerdere niveaus les te geven. Een belangrijke voorwaarde is dat leerlingen een deel van de tijd, al dan niet in groepjes, zelfstandig kunnen werken.

Een andere belangrijke voorwaarde is dat de leerkracht bereid en in staat is de lessen te plannen en voor te bereiden op basis van kenmerken van de leerlingen en daarbij ook een passende vorm van differentiatie kiest. In het handboek 1-zorgroute, (Clijsen, Arjan, 2007) wordt het klassenmanagement ook als zeer belangrijk ervaren.

De volgende vragen zijn hierbij van groot belang:

- Kies je voor groepen in de klas of klassendoorbreekende groepen?
- Hoe organiseer je de verlengde instructie?
- Hoe kun je het zelfstandig werken van kinderen bevorderen?
- Welke maatregelen kunnen we in het klassenmanagement nemen om verlengde instructie aan te bieden of verschillende differentiatievormen uit te voeren?

Ook voor de kinderen moet hierbij duidelijkheid worden gecreëerd. Denk hierbij aan:

- Het bespreken van regels met de kinderen m.b.t het zelfstandig werken.
- Concrete aanwijzingen voor de uitvoering van opdrachten, zodat ze weten wat ze moeten doen.
- Vaste plekken organiseren voor de verschillende materialen.
- Duidelijke plaats voor de verlengde instructie.

Het werken met groepsplannen en instructie op 3 niveaus is een belangrijk uitgangspunt van 1-zorgroute. Het is dus belangrijk dat ik ga insteken op de organisatie, klassenmanagement en leerkrachtcompetenties die nodig zijn om deze vorm van differentiatie te verwezenlijken.

Omdat wij graag willen gaan werken in 3 vormen van instructie, is de laatste groep competenties (instructie en interactievaardigheden) erg belangrijk.

Deze groep competenties eist veel kennis en inzicht met betrekking tot leerstof, leerprocessen en leerstijlen en vraagt ook om een goed didactisch repertoire.

In mijn onderzoek wil ik gaan kijken naar zowel de organisatorische vaardigheden als de instructievaardigheden. Het is belangrijk om te kijken wat we nodig hebben om ons hier verder in te bekwamen zodat het uitvoeren van het groepsplan in de klas beter tot zijn recht komt.

In het proces 1-zorgroute zijn wij nu op het punt beland dat we een groepplan gaan opstellen en uitvoeren, maar er wordt hierbij geen rekening gehouden met al deze competenties en vaardigheden, die wel degelijk van belang zijn bij het uitvoeren van het groepsplan.

In onderstaand schema wil ik de verschillende attituden, kennis en inzichten en vaardigheden weergeven die betrekking hebben op instructie en interactievaardigheden die nodig zijn bij het rekening houden met verschillen tussen leerlingen.

<i>Attituden</i>	<i>Kennis en inzichten</i>	<i>Vaardigheden</i>
Fouten van leerlingen kunnen beschouwen als feedback.	Boven de methodes staan.	Opdrachten en instructie op maat kunnen snijden.
Leerprocessen bij leerlingen benadrukken, niet alleen het product beoordelen.	Brede geactualiseerde kennis van methodieken, remediërende materialen en aanpakken.	Binnen 1 les kunnen werken met verschillende niveaus van instructie.
Een uitdaging zien in lesgeven op verschillende niveaus.	Inzicht hebben in leerlijnen en leerprocessen	Zelfstandig werken zodanig kunnen inzetten zodat er ruimte is voor extra instructie.
Bereid zijn kinderen verantwoordelijkheid te geven, exploratief te laten zijn en daarvoor tijd en ruimte te geven.	Inzicht hebben in leerstijlen van kinderen.	Deze ruimte kunnen gebruiken voor voorinstructie, verlengde instructie en begeleidde inoefening.

		Rekening houden met specifieke leerling-behoeften en kenmerken van kinderen.
		Beschikken over specifieke instructievaardigheden: interactieve, responsieve instructie kunnen geven met fijnmazig afstemmingsgedrag.

Naast de cognitieve verschillen, bestaan er natuurlijk ook verschillen in emotionele ontwikkeling. Sommige kinderen hebben specifieke behoeften op het gebied van werkhouding, concentratie of bijvoorbeeld taakaanpak. Ook hier moet je als leerkracht rekening mee houden. In mijn groepsplan wat ik aan het opstellen ben, heb ik kinderen geclusterd op leerdoel, oftewel cognitieve verschillen en een clustering op specifieke pedagogische leerling-behoeften. Wanneer je gaat kijken naar de verschillen in de emotionele ontwikkeling van kinderen kunnen we weer 3 groepen competenties onderscheiden:

- 1) Voorkomen en oplossen van probleemgedrag in de klas.
- 2) Werken aan gedragsverandering van individuele kinderen.
- 3) Bevorderen van de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen.

Zoals ik al beschreven heb, hebben we in ons groepsplan 2 clusters aangegeven. Een clustering op cognitieve verschillen en daarnaast een clustering op specifieke pedagogische leerling-behoeften.

In mijn praktijk is de tweede groep competenties dus van belang. Het is belangrijk om individuele kindbehoefte te herkennen en hiermee op een goede manier om te gaan. Het oplossingsgericht werken wil ik hierbij inzetten en als uitgangspunt gaan gebruiken bij het omgaan met deze specifieke kindkenmerken op sociaal-emotioneel gebied.

In onderstaand schema wil ik de verschillende attitudes, kennis en inzichten en vaardigheden weergeven die betrekking hebben op het werken aan gedragverandering van individuele kinderen.

<i>Attituden</i>	<i>Kennis en inzichten</i>	<i>Vaardigheden</i>
Inzicht hebben in het effect van het eigen gedrag op de kinderen.	Kennis van thuissituatie en opvoedingsstijlen.	Duidelijke regels kunnen stellen.
Niet bang zijn conflicten aan te gaan.	Kennis van sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen in verschillende leeftijden.	Anticiperen op leerling-gedrag door tijdig aan regels te herinneren.
Gedragsverandering kunnen zien als een leerproces; kleine stapjes kunnen belonen.	Kennis van protocollen en handelingswijzen bij probleemgedrag.	Feedback geven op gedrag; gewenst gedrag kunnen benoemen.
Bij gedragsverandering ondersteunend en grenzenstellend kunnen zijn.		

In het artikel van Dr. Kees Vernooij, (2008, www.onderwijsmaakjesamen) wordt nogmaals benadrukt dat veel scholen er niet in slagen meer instructie en leertijd voor hun leerlingen te realiseren. Veel onderwijsgevers hebben problemen met het afstemmen van het onderwijs op verschillen tussen leerlingen en de zorg voor zwakke en achterblijvende leerlingen. Deze kinderen worden pas laat gesignaleerd, waardoor de achterstanden van kinderen soms te groot zijn geworden. Het ernstig achterblijven kan de volgende uitingen tot gevolg hebben. Zelfvertrouwen wordt aangetast en het kind kan zelfs gedragsproblemen of vermijdingsgedrag gaan vertonen.

Met het proces 1-zorgroute hopen we problemen en achterstand vroegtijdig te signaleren, waardoor kinderen op tijd geholpen worden. Ook zien kinderen zichzelf niet als uitzondering, omdat er in instructiegroepen gewerkt wordt. Daarnaast is er veel aandacht voor de individuele leerling-behoefte en wordt de sociaal-emotionele kant van het kind ook goed bekeken en begeleidt. In de praktijk blijkt dus vaak dat er niet goed om kan worden gegaan met verschillen tussen kinderen. De grootste oorzaak hiervan is ruimte, tijd en organisatie. Daarom is het van wezenlijk belang om energie te steken in deze facetten, zodat die ruimte en tijd door een goede organisatie gecreëerd wordt.

In het artikel van Dr. Kees Vernooij wordt ook nog gesproken over de oplossingen die de wetenschap de afgelopen jaren al eens in de wereld heeft gebracht en wat deze teweeg hebben gebracht. Het gaat hier om oplossingen met het oog op het omgaan met verschillen tussen leerlingen.

Hier wil ik ook mijn leerpunten uit halen en advies van opvolgen. Ik zal ze in het kort even benoemen.

- Homogeen groeperen van kinderen

Onderzoek laat zien, dat bij het werken met vaste niveaugroepen de verschillen tussen groepen alleen maar groter worden. De groepen met zwakke leerlingen raken steeds meer achterop. Ook is dit niet goed voor het zelfvertrouwen van de kinderen. Leerkrachten hebben vaak een lager verwachtingspatroon van deze kinderen, waardoor er ook lagere doelen worden gesteld en de kinderen dus niet tot betere leerresultaten komen. Deze organisatie is ook tegenstrijdig met het coöperatief leren en het samen leren van elkaar en past dus ook niet binnen onze schoolorganisatie.

- Geïndividualiseerd onderwijs

Uit onderzoek blijkt dat sterk geïndividualiseerd onderwijs geen betere leerresultaten geeft dan instructie aan groepen, zoals de hele klas of subgroepen binnen de klas.

Bij individueel onderwijs neemt de hulp en instructie die kinderen krijgen sterk af, omdat de tijd verdeelt moet worden onder alle kinderen. De zwakke kinderen gaat hieraan onderdoor. Deze kinderen hebben met name veel instructietijd nodig om hun leerproces te versnellen.

- Heterogeen groeperen

De relaties tussen zwakke en goede leerlingen in heterogene groepen zijn beter dan die tussen leerlingen van homogene groepen. In heterogene groepen gelden, zowel voor goede als minder goede leerlingen, gezamenlijke leerdoelen en verwachtingen en bovendien is de kwaliteit van instructie vaak beter. Omdat zorgleerlingen wel meer behoefte hebben aan verlengde instructie op niveau, kun je binnen de heterogene groep op bepaalde momenten tijdelijke homogene subgroepen creëren, waardoor deze kinderen op passende momenten verlengde instructie krijgen. Het is wel van belang dat op basis van observaties en toetsresultaten deze tijdelijk homogene subgroepen hergegroepeerd worden, om problemen op het sociaal-emotioneel gebied te voorkomen.

Deze laatste organisatievorm past precies in het concept van 1-zorgroute.

De kinderen krijgen op 3 verschillende niveaus instructie en zitten op bepaalde momenten in kleinere homogene subgroepjes.

Deze tijdelijke subgroepjes op bepaalde momenten zijn nodig voor de organisatie van de instructie op niveau. Na de rekenles zitten de kinderen weer op hun eigen plek, binnen het groepje dat is samengesteld op coöperatieve wijze.

Na elke 3 weken worden de subgroepjes weer opnieuw gerangschikt.

Deze organisatievorm spreekt mij enorm aan en wil ik in mijn onderzoek verder gaan uitwerken.

Het model van de convergente differentiatie past ook perfect binnen deze organisatievorm.

Om tegemoet te komen aan individuele leerling-behoeften op alle ontwikkelingsgebieden, willen wij ook een pedagogisch groepsplan opstellen. Welbevinden en een veilig pedagogisch klimaat staan hoog in het vaandel binnen onze schoolorganisatie en zijn ook een belangrijke basisbehoefte om tot leren te komen. Verder is het van wezenlijk belang dat je kinderen met een zwakke werkhouding en concentratie goed begeleidt, zodat ze taakgericht kunnen werken, anders is werken in deze instructiegroepen onmogelijk.

Convergente differentiatie

2.3 Oplossingsgericht werken met kinderen

Tijdens het proces 1-zorgroute hebben we een scholing gehad over oplossingsgericht werken. Iedereen was enorm enthousiast. Ik heb er verschillende stukken literatuur op nageslagen:

- Louis Cauffman & Dick J. van Dijk, 2009,
Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs, Boom onderwijs
- Frederike Bannink, 2006 Oplossingsgerichte vragen, Amsterdam, Pearson
- Myriam Le Fevere de Ten Hove e.a., 2007, SurvivaKit voor leerkrachten,
oplossingsgericht werken op school, Antwerpen, Garant

Ik heb tijdens de verschillende modules veel kennis en ervaring opgedaan met oplossingsgericht werken met collega's. In verschillende coachingsgesprekken zijn we op een oplossingsgerichte manier aan de slag gegaan. Tijdens mijn meesterstuk wil ik de aandacht richten op het oplossingsgericht werken met kinderen.

Belangrijke fundamenteën voor het oplossingsgericht werken: (Garant, 2007, blz. 15)

- 1) Gebruik de krachten en sterktes van kinderen.
- 2) Deze krachten en sterkten zijn uniek voor ieder van ons.
- 3) Problemen ontleden helpt ons niet aan oplossingen, oplossingen ontleden wel.
- 4) De mogelijkheid om te kiezen is essentieel om je leven in handen te nemen.

Oplossingsgericht denken versus probleemgericht denken

Bij probleemgericht denken ga je vaak diep in op het probleem. Je gaat diep in op het probleem, probeert alle mogelijke oorzaken te achterhalen, maar hebt het niet veel over de oplossingen. De persoon wordt hier ook niet gelukkig van, want het probleem wordt alleen maar groter en groter.

Bij het oplossingsgericht werken is het kind de deskundige. Jij, als coach of leerkracht, denkt vaak precies te weten wat er mis is en hoe je het kind moet helpen, terwijl het kind eigenlijk de deskundige is, zichzelf het beste kent en zelf het beste aan kan geven wat hij of zij nodig heeft. Het achterhalen van specifieke leerling-behoefte is hierbij erg belangrijk.

Oplossingsgericht; zoals het woord het al zegt, is je richten op een oplossing, het probleem is niet van belang. Dit in tegenstelling tot probleemgericht; je richt je op het probleem en gaat daar vanuit werken.

Ook is het belangrijk om te weten of je te maken hebt met een probleem of beperking. Voor problemen zijn er oplossingen, voor beperkingen niet. Hier moet je mee leren omgaan.

Oplossingsgericht werken kan wel helpen om beter met het probleem te kunnen omgaan.

Bij kinderen is het soms moeilijk te achterhalen wat de hulpvraag is. Doch laten zij vaak door verbaal en non-verbaal gedrag, zien dat ze hulp nodig hebben. Door goede vraagstellingen kun je achter de hulpvraag en behoeften van het kind komen. Het schalen en het stellen van de wondervraag kunnen hier een goed hulpmiddel bij vormen. Verder is een omslag van weerstand naar coöperatie erg belangrijk. Richt je op de oplossingen en de positieve gedragingen van een kind, in plaats van het benoemen van het negatieve of passieve gedrag.

(Cauffmann, 2009 Garant, 2007)

In het “Handboek oplossingsgericht in het onderwijs” las ik een aantal keren iets wat ik erg belangrijk vond:

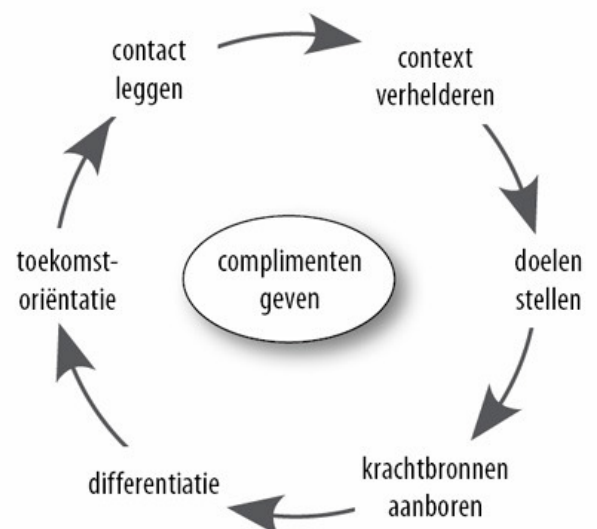
- Als iets niet werkt, leer ervan en doe iets anders.
- Als iets wel werkt doe er meer van.
- Als iets blijkt te werken, leer het aan / van iemand anders.

Dit komt overal in terug. Het is belangrijk dat je bij een verlengde instructie niet herhaalt wat je eerder in de grote groep hebt gedaan, want dat pakte de eerste keer niet. Zo gaat het ook in de omgang met kinderen. Wanneer je merkt dat jouw aanpak niet werkt, is het belangrijk om iets anders uit te proberen en ook hier is het kind dan weer de deskundige, die kan vertellen hoe hij of zij het beste geholpen wil worden.

Teamleren is hierbij ook erg belangrijk. Wanneer een collega goed om kan gaan met bepaalde situaties of kinderen, kun je hier veel van leren. Maak gebruik van elkaars kwaliteiten!

Zowel bij het oplossingsgericht werken met volwassenen als het oplossingsgericht werken met kinderen is de

7 stappendans van belang. Deze heb ik gehaald uit het “handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs”

2.4 Orthopedagogisch afstemmingsproject en oplossingsgericht werken

Bij het opstellen van het pedagogische groepsplan en de interventies die nodig zijn voor het oplossingsgericht werken met kinderen, wil ik gebruik maken van de werkwijze en uitgangspunten van het OPA project (Orthopedagogisch afstemmingsproject). Deze strategie sluit naadloos aan op de theorieën en uitgangspunten van het oplossingsgericht werken en denken en kan hier een mooie plaats in krijgen als hulpmiddel en leidraad voor leerkrachten.

Een manier om werkhoudingproblemen aan te pakken is de zogenaamde afstemmingsstrategie, ook wel de OPA-strategie genoemd (Ortho-Pedagogische-Afstemming). Het idee achter de OPA-strategie is dat het kind weer zelf verantwoordelijk wordt voor zijn eigen werk(houding). Uitgangspunt in het handelen van de leerkracht is het denken en de emoties die een kind t.a.v. de taak heeft. De leerkracht vraagt hier actief naar en stemt dan de instructie af op de emoties van het betreffende kind. Tijdens de individuele taakinstructie en uitleg stelt de leerkracht open, uitnodigende vragen. Met deze vragen wil hij achter de gedachten van de leerling komen. Er is aandacht voor:

- De inhoud van de taak en het materiaal.
- Het doel van de taak.
- De aanwezige voorkennis of oplossingsweg.
- Verwachtingen met betrekking tot haalbaarheid en inspanning.
- Beoordeling van resultaat, oplossingsweg en tijd.

Vervolgens gaat de leerling aan het werk (met tussentijdse stimulans) en daarna volgt de beoordeling en de nabespreking t.a.v. de afgesproken aspecten. Los van het resultaat bespreken zij ook het werkgedrag. Belangrijk is de zgn. attributie: waaraan schrijft het kind wel/niet slagen toe? Na de leerling spreekt ook de leerkracht zijn idee hierover uit.

De leerkracht let erop dat hij succes toeschrijft aan inspanning en bekwaamheid bij het kind en in geval van falen dit toeschrijft aan externe factoren (bijv. moeilijkheidsgraad van de opdracht). De leerling moet wel een taak voor zich krijgen waarvan van tevoren succes verwacht mag worden. Krijgt een leerling m.b.v. de afstemmingsstrategie wat vaker succes dan zal de werkhouding door deze succeservaringen verbeteren. Immers, als je inspanningen lonen dan is het de moeite waard. Langzamerhand kan de leerkracht de eisen weer verhogen. In de termen van adaptief onderwijs: de leerling voelt zich meer competent.

www.marant-ed.nl Adviseurs in leren en ontwikkeling, geraadpleegd op 17 april 2010

Wanneer je in de klas instructie in verschillende subgroepen wil geven, is het erg belangrijk dat kinderen zelfstandig kunnen werken, zodat je als leerkracht de tijd en ruimte hebt om met je instructiegroep aan de slag te gaan. Kinderen, die regelmatig niet-taakgericht gedrag of probleemgedrag vertonen, kunnen dit verstoren. Het is erg belangrijk om deze kinderen goed te begeleiden. Dit is de reden waarom deze kinderen een groot aandeel in mijn onderzoek krijgen en waarom wij er op school voor hebben gekozen om een onderscheid te maken tussen een didactisch en pedagogisch groepsplan.

2.5 Reflectie ten aanzien van mijn literatuurstudie

Na het lezen van de verschillende literatuurstukken, vielen voor mij een hoop zaken op zijn plek. Wanneer ik kijk naar de uitgangspunten van 1-Zorgroute en dan in het bijzonder naar het denken in mogelijkheden en onderwijsbehoeften, zie ik meteen een koppeling met het oplossingsgericht denken en werken. Je gaat niet in op het uitdiepen van een probleem, maar denkt in de mogelijke oplossingen, waarbij je ervan uitgaat wat een kind nodig heeft. Belangrijk hierbij is dat het kind de deskundige is en zelf kan vertellen wat hij moeilijk vindt en hoe hij het beste geholpen kan worden.

Nadat ik de theorie over het omgaan met verschillen had gelezen, kwam ik tot de conclusie dat wij op school belangrijke stappen zijn vergeten in het proces van de invoering van 1-Zorgroute. Wanneer je uiteindelijk van grotendeels klassikaal onderwijs over wil gaan naar instructie op niveau en het werken met subgroepjes binnen heterogene groepen, zul je eerst kritisch moeten kijken naar leerkrachtcompetenties, die hier betrekking op hebben. Hier komt heel veel bij kijken. Het is belangrijk dat ik ook een deel van mijn onderzoek aan deze leerkrachtcompetenties ga wijden. Wij, als invoeringsteam, hebben te weinig voorkennis om deze verandering op een goede doordachte manier in te voeren. We hebben dus ook een stapje terug gedaan in het proces en zijn ons als invoeringsteam eerst eens goed gaan voorbereiden en inlezen.

In het verleden is er veel onderzoek gedaan met het oog op het omgaan met verschillen tussen kinderen. De organisatievorm, heterogeen groeperen met daarbinnen tijdelijke subgroepen, komt het beste uit de onderzoeken. Ik ben van mening dat deze organisatievorm het beste past binnen 1-Zorgroute. Het model van de convergente differentiatie past hier ook goed bij. Ik kies er dus ook voor om binnen onze schoolorganisatie te streven naar dit organisatiemodel.

Zoals ik net al eerder beschreven heb, ben ik er tijdens de literatuurstudie achter gekomen dat wij als invoeringsteam niet altijd gedegen en professioneel aan het werk zijn gegaan.

Belangrijke aspecten die van groot belang zijn en als voorwaarden dienen voor het slagen van de uitvoering van een groepsplan, zijn vergeten. Wij hebben hierdoor nu ook een pas op de plaats moeten doen en zo is nu ook de rest van het invoeringsteam zich in de literatuur gaan verdiepen, met als belangrijk uitgangspunt, zicht krijgen op organisatie, klassenmanagement en leerkrachtcompetenties.

Er is tijdens deze literatuurstudie dus ook eigenlijk een deelvraag bij gekomen die inmiddels beantwoord is:

Over welke competenties dient een leerkracht te beschikken om efficiënt en effectief om te kunnen gaan met verschillen?

Blok 3: Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk laat ik zien hoe mijn onderzoek is opgebouwd: welke verschillende onderzoeksvormen ik heb gekozen en waarom heb ik voor deze vormen heb gekozen. Ook zal ik een theoretische verantwoording geven ten aanzien van de validiteit en betrouwbaarheid van mijn onderzoek.

Tenslotte wil ik ook nog een korte beschouwing weergeven met betrekking tot de ethische aspecten.

Voor dit hoofdstuk heb ik gebruik gemaakt van de volgende literatuur:

- Ton Kallenberg, "Ontwikkeling door onderzoek" Thieme Meulenhoff, 2007
- Frits Harinck, "Basisprincipes praktijkonderzoek" Garant 2009
- www.opleideninschool.nl, geraadpleegd op 17 april 2010

3.1 Onderzoeksvorm

Na het lezen van de literatuur over de verschillende onderzoeksvormen, kwam ik tot de conclusie dat mijn onderzoek vooral zal bestaan uit een actieonderzoek. Een actieonderzoek is volgens Kelchtermans (2001) een strategie voor het systematisch onderzoeken van de eigen praktijksituatie door de direct betrokkenen, met de uitdrukkelijke bedoeling de kwaliteit van het handelen in die situatie te verbeteren. Het verbeteren van het handelen als opbrengst staat centraal. Actieonderzoek wordt vaak beschreven als cyclisch, dat wil zeggen dat er aan het eind van het onderzoek weer nieuwe vragen kunnen ontstaan die tot nieuw onderzoek kunnen leiden, met als doel het handelen weer tot een hoger niveau te brengen. Deze vorm van onderzoek sluit aan bij de uitgangspunten en werkwijze van 1-Zorgroute. Ook past het bij het onderzoek naar de leerkrachtcompetenties en klassenmanagement.

Wanneer ik ga kijken naar de doelen van programma-evaluatie is dit een onderzoeksvorm, die later in het onderzoek gebruikt kan worden of tijdens een vervolgonderzoek. Uiteindelijk is het belangrijk om te meten of het gebruik van groepsplannen effect heeft. Omdat wij in het begin stadium van het invoeringsproces zitten, is dit nu nog niet van belang.

In het onderzoek zullen ook aspecten van ontwerpgericht onderzoek zichtbaar zijn.

Dat onderzoek kan betrekking hebben op uitgangspunten, op problemen of behoeften van de doelgroep, op mogelijk in te zetten middelen en materialen, op organisatorische aspecten en op vereiste competenties van degene die de methode zullen gaan gebruiken.

Tenslotte zullen er ook aspecten van een individugericht onderzoek terugkomen. Omdat ik in het opstellen van het pedagogische deel van het groepsplan oplossingsgericht wil gaan werken met individuele kinderen, zal ik hier ook een deel van mijn onderzoek aan gaan wijden. Het gaat hierbij om het vergroten van de handelingbekwaamheid van de leerkrachten met als doel het bevorderen van gewenst gedrag en het vergroten van de concentratie, betrokkenheid en taakgericht gedrag.

3.2 Betrouwbaarheid en triangulatie

Het onderzoek moet ook transparant en betrouwbaar zijn. Is het onderzoek verantwoord uitgevoerd? Zijn alle stappen goed doorlopen? Daarom is het als onderzoeker belangrijk dat je de stappen die je neemt goed en concreet beschrijft.

Bij het maken van een vragenlijst is het van belang dat je deze vragenlijst voorlegt aan collega's of critical friends. Zij bekijken deze lijst kritisch op helderheid, nauwkeurigheid en consistentie. Het is belangrijk dat de vragen duidelijk zijn geformuleerd en dat de vragen op één manier worden beantwoord.

Ook de validiteit van een onderzoek is van belang. Meet je wat je wilt weten? Komen alle belangrijke aspecten voor in je vragenlijst? Een goede manier om te kijken of je onderzoek valide is, is het toepassen van triangulatie. Hierbij maak je in je onderzoek gebruik van verschillende invalshoeken of benaderingen. Dit kan op verschillende manieren: Het verzamelen van gegevens door verschillende onderzoekers, het benaderen van verschillende groepen respondenten of het gebruik van verschillende onderzoekstechnieken (Skill sheets, Kallenberg)

Ik ga samen met een andere observant observeren en we spreken onze bevindingen vervolgens na.

3.3 Gebruik van onderzoeksinstrumenten

Hieronder zal ik de verschillende onderzoeksinstrumenten beschrijven en mijn verantwoording hierbij. Aan de hand van een kijkwijzer wil ik in de verschillende groepen 3 gaan observeren op het gebied van instructie en de hierbij horende leerkrachtcompetenties, zelfstandig werken en klassenmanagement. Het doel hiervan is zicht krijgen op een duidelijke beginsituatie. Deze observaties zullen ook worden uitgevoerd door ander lid van het invoeringsteam aan de hand van dezelfde kijkwijzer. Ik heb ervoor gekozen om een kijkwijzer te maken met een ja of nee antwoord. Op deze manier wordt de observatie meer valide en kunnen de bevindingen beter vergeleken worden. Wel is er mogelijkheid om eventuele toelichting bij het antwoord te geven.

Dit is makkelijk wanneer er een actie op ondernomen wordt. Ik heb de kijkwijzer samen gesteld uit meerdere bronnen. Ik heb de volgende bronnen gebruikt:

- Visser, Yvonne, Coachen in het primair onderwijs, CPS 2007
- Checklisten afkomstig uit het handboek 1-zorgroute
(Clijsen, Arjan Handreiking 1-zorgroute, planmatig omgaan met verschillen, WSNS, 2007)
- www.teachingconsult.nl
- www.internetwijzer-bao.nl
- www.opleideninschool.nl

Vervolgens wil ik middels een vragenlijst de gewenste situatie met betrekking op instructie op niveau in kaart brengen. Uitgangspunten van de vragenlijst zullen zijn: Waar willen we naar toe en wat hebben we hiervoor nodig? Deze vragenlijst zal worden ingevuld door de leerkrachten van groep 3 en de leden van het invoeringsteam. Ik heb ervoor gekozen om deze vragenlijst te maken met open vragen. Dit heb ik gedaan omdat ik dan meer en gedetailleerdere informatie heb. Met deze informatie kunnen we aan de slag en kunnen we ons plan voor rekenonderwijs op gaan zetten en het pedagogische en didactische groepsplan gaan uitwerken.

Mijn kijkwijzer en vragenlijst heb ik ook getoetst aan de hand van de aandachtspunten die worden beschreven in Kallenberg en Harinck. Ik kwam hierbij tot de volgende conclusies:

- Vragen zijn helder en simpel geformuleerd.
- De vragen zijn zoveel mogelijk vrij van jargon.
- Bij de kijkwijzer is er ruimte om open vragen nader tot te lichten.
- De tijdsbelasting is niet te zwaar.
- Het instrument is voorgelegd aan Critical friends.

(Zie bijlage 2 en 3 voor kijkwijzer en vragenlijst)

Nadat we deze informatie in kaart hebben gebracht, wil ik samen met de leerkrachten van groep 3 een didactisch en pedagogisch groepsplan gaan opstellen. Bij het didactische groepsplan ligt de nadruk op het geven van instructie in 3 groepen en de organisatie hierbij. Bij het pedagogische groepsplan zal het oplossingsgericht werken met kinderen een plaats krijgen. Deze groepsplannen zullen tijdens de zelfstandig werkles uitgevoerd gaan worden en worden vervolgens na een tijdje geëvalueerd middels een observatie met dezelfde kijkwijzer als de beginsituatie.

Op deze manier kunnen we kijken of er in het handelen van de leerkracht zaken veranderd zijn en op welke manier de organisatie van de les en het hierbij horende klassenmanagement is aangepast.

3.4 Ethische aspecten

Door mensen goed te informeren, zorgvuldig te onderzoeken en mensen niet teveel te belasten, kun je ethische problemen voorkomen of verminderen. Het zorgvuldig omgaan met mensen is een sleutelbegrip. Er zijn twee belangrijke richtlijnen als het gaat om ethiek:

- Het belang van anonimiteit.

Probeer namen zoveel mogelijk te vermijden. Ik heb de naam van de school wel genoemd, omdat ik trots ben op onze school en hier geen kwaad in zie.

- Het belasten van betrokkenen.

Wij zijn op schoolniveau bezig met het invoeren van deze verandering. Omdat we in de beginfase zitten, heb ik mijn onderzoek gebaseerd op groep 3 om daarna te gaan kijken hoe het door heel de school doorgevoerd kan gaan worden. De betreffende leerkrachten zijn enthousiast en willen graag meewerken aan het onderzoek.

Blok 4: Data analyse en resultaten

In dit hoofdstuk zal ik de resultaten van mijn onderzoek systematisch weergeven. Vervolgens zal ik deze resultaten analyseren en een koppeling maken naar mijn onderzoeksvraag en deelvragen. De vraag die ik mezelf hierbij wil stellen is: "Wat voor betekenis hebben deze resultaten voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag"? Ik zal hier even kort op in gaan, waarna ik in hoofdstuk 5 mijn onderzoeksvraag en deelvragen zal beantwoorden.

Naast theoretisch onderzoek, waarin ik al veel inhoudelijk waardevolle antwoorden op mijn onderzoeksvragen heb gekregen, heb ik nog 2 aanvullende deelonderzoeken gedaan in mijn praktijksituatie:

- *Observaties in de verschillende groepen 3 om de beginsituatie vast te stellen op het gebied van instructie op niveau tijdens de rekenlessen.*

Deze observatie is gedaan in 3 verschillende klassen door elke keer 2 of 3 observanten en een leerkracht van groep 3. De observatie is uitgevoerd middels een kijkwijzer, waar men ja of nee bij elke vraag kon antwoorden. Er zijn in totaal 10 kijkwijzers ingevuld. De gegevens van deze kijkwijzers ga ik systematisch verzamelen, middels een kruistabel. Het gaat hierbij om de verwerking van kwantitatieve gegevens. Ik gebruik de kruistabel voor het weergeven van de resultaten. Niet voor het leggen van de verbanden tussen 2 vragen., zoals in het boek van Harinck beschreven wordt. De kijkwijzer bevatte meerdere vragen. De toelichting van de observanten gebruik ik bij de analyse van de vragen en voor het opzetten van het groepsplan en de organisatie van het rekenonderwijs. Ook heb ik de resultaten van de kijkwijzer nog een keer weergegeven in een grafiek. Op deze manier kunnen de lezers zelf beslissen op welke manier ze de weergegeven resultaten willen lezen.

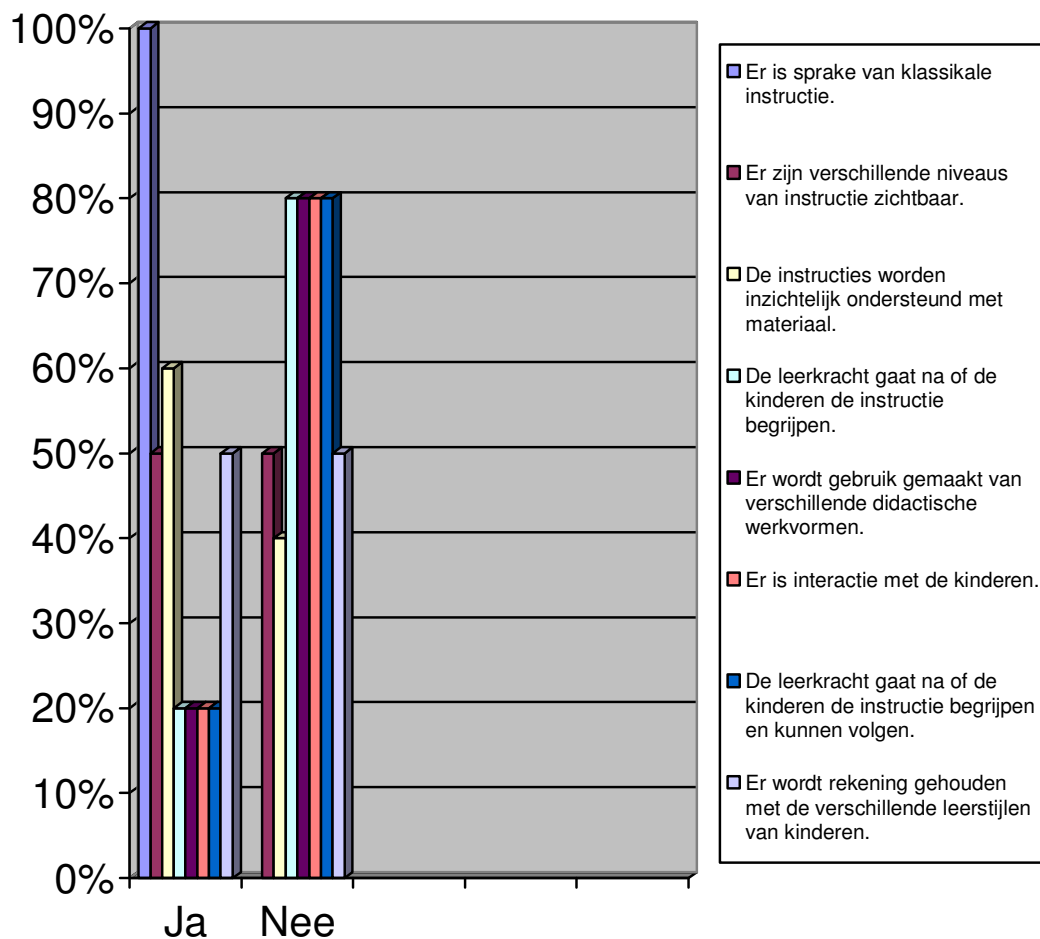
- *Vragenlijst voor de leerkrachten van groep 3 met het oog op de gewenste situatie. De vraag die hierbij centraal stond was: "Hoe wil ik mijn rekenonderwijs gaan organiseren, zodat ik op een goede manier mijn groepsplan kan uitvoeren?"*

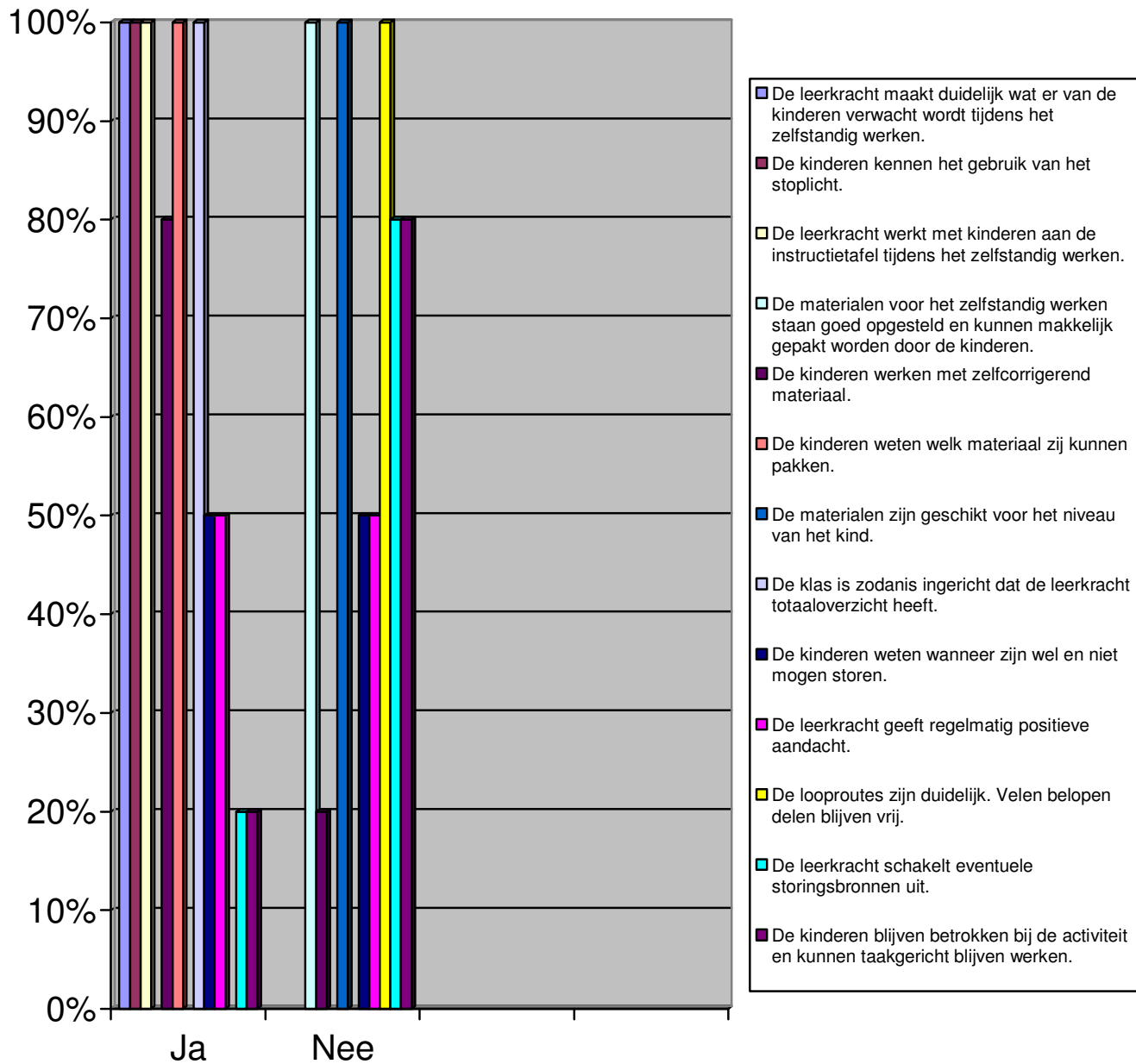
Deze vragenlijsten zijn door de leerkrachten van de 3 groepen 3 ingevuld. In groep 3a is de lijst ingevuld door 2 leerkrachten. In groep 3b is de lijst ingevuld door 2 leerkrachten en in groep 3c is de lijst ingevuld door 1 leerkracht.

De verwerking van kwalitatieve gegevens is minder eenvoudig en vergt meer intensiviteit van de onderzoeker. Harinck onderscheidt in zijn boek 6 verschillende verwerkingsmogelijkheden voor het verwerken en analyseren van kwalitatieve onderzoeksgegevens.

Ik heb ervoor gekozen om de gegevens van mijn vragenlijst van de drie groepen 3 te verwerken middels het schoenendoosmodel. Op deze manier heb ik een totaaloverzicht van alle wensen en hebben we deze bevindingen meegenomen bij het opstellen van het groepsplan en het opstellen van het plan van aanpak voor de organisatie van het rekenonderwijs binnen de verschillende groepen 3.

4.1 Weergave van de resultaten van de kijkwijzer

	Ja	Nee
Er is sprake van klassikale instructie	100%	0%
Er zijn verschillende niveaus van instructie zichtbaar.	50%	50%
De instructies worden inzichtelijk ondersteund met materiaal.	60%	40%
De leerkracht gaat na of de kinderen de instructie begrijpen.	20%	80%
Er wordt gebruik gemaakt van verschillende didactische werkvormen	20%	80%
Er is interactie met de leerlingen.	20%	80%
De leerkracht gaat na of de kinderen de instructie begrijpen en kunnen volgen.	20%	80%
Er wordt rekening gehouden met de verschillende leerstijlen van kinderen.	50%	50%

	Ja	Nee
De leerkracht maakt duidelijk wat er van de kinderen verwacht wordt tijdens het zelfstandig werken.	100%	0%
De kinderen kennen het gebruik van het stoplicht.	100%	0%
De leerkracht werkt met kinderen aan de instructietafel tijdens het zelfstandig werken.	100%	0%
De materialen voor het zelfstandig werken staan goed opgesteld en kunnen gemakkelijk gepakt worden door de kinderen	0%	100%
De kinderen werken met zelfcorrigerend materiaal.	80%	20%
De kinderen weten welk materiaal zij kunnen pakken.	100%	0%
De verschillende materialen voor extra werk zijn voldoende geschikt voor het niveau van de leerlingen.	0%	100%
De klas is zodanig ingericht dat de leerkracht een totaaloverzicht heeft.	100%	0%
De kinderen weten wanneer zij wel en niet mogen storen.	50%	50%
De leerkracht geeft regelmatig positieve aandacht.	50%	50%
De looproutes zijn duidelijk. Velen belopen delen blijven vrij.	0%	100%
De leerkracht schakelt eventuele storingsbronnen uit.	20%	80%
De kinderen blijven betrokken bij de activiteit en kunnen taakgericht blijven werken.	20%	80%

4.2 Analyse van de resultaten van de kijkwijzer

De observaties zijn gedaan aan het begin van het proces. Het was de bedoeling om zicht te krijgen op de beginsituatie van de verschillende groepen 3. Ik wilde zicht krijgen op zaken als instructie op niveau, organisatie en klassenmanagement bij het zelfstandig werken. Naar aanleiding van de verschillende observaties die zijn gedaan in de verschillende klassen, kan ik de volgende conclusies trekken:

- Er wordt op dit moment klassikale instructie gegeven.
- De leerkracht heeft geen goed zicht op het begrip van de instructie bij de kinderen.
- De instructie is grotendeel eenrichtingsverkeer, er is weinig interactie met de kinderen.
- Er wordt tijdens de instructie weinig gebruik gemaakt van verschillende didactische werkvormen.
- Bij de verwerking wordt een klein aanbod van ondersteunend materiaal beschikbaar gesteld.
- De kinderen kennen de regels van het zelfstandig werken en de regels van het stoplicht.
- De materialen staan door het hele lokaal en de kinderen moeten door het hele lokaal lopen.
- De materialen zijn niet ingedeeld op niveau.
- De kinderen weten wel dat ze de juf niet mogen storen, maar dit zie je in de praktijk niet altijd terug.
- Door de onrust in het lokaal, zijn veel kinderen afgeleid. De leerkracht wijst hen niet altijd op de gemaakte afspraken.

Wanneer ik kijk naar deze conclusies, is er nog een hoop werk te doen. Het begin is wel gemaakt en ik denk dat er met kleine aanpassingen in de organisatie, in het handelen van de leerkracht en in de duidelijke structuur van de kinderen een goede start gemaakt kan worden met de uitvoering van de groepsplannen.

4.3 Weergave van de resultaten van de vragenlijst

In hoeveel groepen wil je instructie geven?

Ik wil graag instructie geven aan 3 verschillende groepen.

- Verrijkingsgroep
- Basisgroep
- Herhalingsgroep

In 3 verschillende groepen, een groep die meteen aan de slag kan, een groep die met een korte instructie aan de slag gaat en een groep die alles met de leerkracht samen doet.

Het zou ideaal zijn om de instructie te geven in 3 verschillende subgroepen.

Hoe wil je die groepen situeren?

Ik wil tijdelijke subgroepen maken binnen een heterogene groep. De kinderen zitten alleen tijdens deze lessen in deze groepen en na elk blok van 3 weken worden de groepen weer opnieuw gerangschikt. In de praktijk zijn het vijf visuele groepen. Groep 1 en 2 zijn de verrijkingsgroep. Groep 3 en 4 de basisgroep en groep 5 de herhalingsgroep.

Tijdens de zelfstandig werklessen van rekenen, zitten deze kinderen in hun eigen rekengroep.

Tijdens de zelfstandig werklessen, gaan deze kinderen in hun rekengroep op niveau zitten.

Na elke rekentoets worden de rekengroepen opnieuw gerangschikt.

Hoe ziet die instructie op verschillende niveaus eruit?

Om de kinderen intrinsiek te motiveren wil ik eerst een kort klassikaal spelletje doen dat te maken heeft met de leerstof van dat moment. Telliedjes, vooruit achteruit tellen, getallenbingo, mix tweetal met sommen, etc. Vervolgens gaat de verrijkingsgroep aan de slag met een hele korte instructie. Ook vertel ik hierbij wat zij gaan doen wanneer ze klaar zijn. Deze keuzematerialen staan al klaar in hun groepje.

Vervolgens ga ik een instructie geven aan de basisgroep en de herhalingsgroep. Ik vertel kort de werkwijze van de verschillende opdrachten en illustreer deze met een concreet voorbeeld met behulp van het digitale schoolbord. Wanneer alle opdrachten kort aan bod zijn geweest, gaat ook deze groep aan de slag. Zij mogen hierbij gebruik maken van concreet materiaal, zoals het rekenrek, getallenlijn of blokjes. Na het werk gaan ze aan de slag met het voor hen uitgezochte materiaal dat al op hun groepstafel klaar staat.

Tenslotte ga ik samen met de herhalingsgroep de opdrachten verwerken met behulp van extra instructie, inoefening en het gebruik van concreet materiaal.

Ook vindt in het instructiegroepje nog een korte opdracht met betrekking tot het automatiseren plaats.

Tijdens de verlengde instructie en de begeleide verwerking en inoefening, moet er ook nog tijd en ruimte zijn om kinderen te begeleiden die moeite hebben met taakgericht werken en het aanhouden van de spanningsboog.

De leerkracht start met een korte kijktijd. In deze kijktijd gaan alle leerlingen de opdrachten even kort doorkijken. Na deze kijktijd gaan de kinderen van de verrijkingsgroep aan de slag, zonder ondersteunend materiaal. Wanneer zij tijdens de kijktijd een opdracht niet helemaal snappen, luisteren ze even mee met de instructie. Vervolgens komt er een korte instructie voor de basisgroep en de herhalingsgroep. De opdrachten worden kort uitgelegd en eventueel toegelicht met een voorbeeld en concreet ondersteunend materiaal.

Ook wordt hen verteld welk materiaal zij kunnen gebruiken om de opdrachten concreet te ondersteunen. Na deze korte uitleg gaat de basisgroep aan de slag. Tenslotte gaat de leerkracht met de herhalingsgroep aan de slag. Deze kinderen krijgen verlengde instructie. Eerst even kort een aantal tel en getalpositieoefeningen. Ook wordt hierbij even teruggekeken op de vorige les. Daarna gaan ze aan de slag met de opdrachten van vandaag. Deze worden ingekort voor wat betreft de hoeveelheid en tijd en worden ondersteund met materiaal zoals de getallenlijn, blokjes, fiches, rekenrek en geld.

De instructie vindt plaats op 3 niveaus, verrijkingsgroep, basisgroep en een herhalingsgroep. De verrijkingsgroep mag meteen aan de slag zonder instructie. De basisgroep en de herhalingsgroep volgen de basisinstructie. Vervolgens zal de leerkracht met de herhalingsgroep over gaan tot verlengde instructie.

Waar vindt de verlengde instructie plaats?

De verlengde instructie vindt plaats in groepje 5. Wanneer er een bepaald blok is waar meerdere kinderen zijn uitgevallen, zullen groepje 4 en groepje 5 samengevoegd worden.

De verlengde instructie vindt niets plaats aan de instructietafel, maar aan het tafelgroepje van de herhalingsgroep. Op deze manier voelen de kinderen zich niet meteen bijzonder en uitgezonderd van de rest.

De verlengde instructie vindt plaats aan het tafelgroepje van de herhalingsgroep.

Hoe ga je het zelfstandig werken vormgeven en organiseren?

Ik zorg ervoor dat de regels duidelijk zijn voor de kinderen. Ook zorg ik ervoor dat de kinderen niet van hun plaats af hoeven voor de zelfstandig werk materialen wanneer ze klaar zijn met de verwerking van hun lesboek.

Kinderen, die het onverhoopt toch niet snappen, mogen zachtjes overleggen met hun schoudermaatje. Wanneer dit niet lukt, mogen ze aansluiten bij het herhalingsgroepje of mee luisteren wanneer het herhalingsgroepje bij die opdracht is aangekomen.

Wanneer de kinderen klaar zijn met de verwerking van het rekenboek, staan de materialen, die zij met het zelfstandig werken gaan doen al klaar op hun tafelgroepje. Ze kunnen dus meteen aan de slag. Wanneer ze een opdracht van het lesboek niet begrijpen, sluiten ze even aan bij de herhalingsgroep. Wanneer ze een opdracht van het zelfstandig werken niet begrijpen, overleggen ze met hun schoudermaatje.

Door de inzet van het stoplicht, dat tijdens het zelfstandig werken op rood staat, weten de kinderen dat ze de juf niet mogen storen en zachtjes moeten werken. De kinderen kunnen zachtjes overleggen met hun schoudermaatje wanneer ze een opdracht niet begrijpen. De materialen voor het zelfstandig werken zijn ingedeeld op niveau en staan al klaar op de tafelgroepjes, zodat ze niet door de klas hoeven lopen.

Welke materialen worden er gebruikt nadat de kinderen de verplichten opdrachten gedaan hebben?

De kinderen werken met verschillende materialen: Computer, Piccolo, Rekenstip, Loco en Varia.

Deze materialen zijn per groepje verwerkt in een soort van roulatiesysteem. Elke les krijgt je groepje een ander materiaal dat is afgestemd op het niveau van het groepje.

De kinderen gebruiken de volgende verrijkende en verdiepende materialen: Computer, Rekenstip, Varia, Loco. Voor de kinderen die nog meer verdieping en verrijking nodig hebben, is de rekentijger beschikbaar. De materialen zijn allemaal zelfcorrigerend en oplopend in moeilijkheid.

De kinderen hebben een aftekenkaart met daarop verschillende materialen, die kunnen worden gedaan tijdens het zelfstandig werken. Deze kaarten worden per blok samengesteld en de kaarten zijn op het niveau van het kind. De materialen staan allemaal op een duidelijk afgesproken plaats, waardoor de kinderen niet de hele klas door moeten.

Op welke manier wordt er rekening gehouden met verwerking op verschillende niveaus?

De materialen, waar de kinderen na de verwerking van de opdrachten in het werkboek mee gaan werken, zijn al ingedeeld op niveau.

De verwerking in het lesboek is allemaal op hetzelfde niveau. Het verschil wordt wel gemaakt in het gebruik van ondersteunend materiaal. Bij het zelfstandig werken worden de materialen op niveau ingedeeld.

Zie vorige vraag.

Hoe zorg je ervoor dat de kinderen betrokken zijn en taakgericht bezig zijn?

Ik maak met de zogenaamde signaalkinderen afspraken vooraf. Ik wil voorafgaand aan het uitvoeren van het groepsplan, op een oplossingsgerichte manier het kind bewust maken van zijn moeilijke momenten. We gaan dan samen bedenken hoe we hier tijdens het zelfstandig werken mee omgaan. Ik wil hierbij gebruik maken van het orthopedagogisch afstemmingsproject dat ook gebaseerd is op een oplossingsgerichte werkwijze, de kleurenklok en tussentijdse evaluatiemomenten. Het kan hierbij dus voorkomen dat ik een kind tussentijds even bij me roep om te kijken of onze gemaakte afspraken op een goede manier worden nageleefd. Ik kan ook een korte ronde doen door de klas tijdens de verlengde instructie. Op deze manier krijgen deze signaalkinderen geen uitzonderingspositie.

Er worden voorafgaand aan de les duidelijke afspraken met de kinderen gemaakt. In het pedagogisch groepsplan zijn handelingsaanpakken beschreven ten behoeve van de kinderen die problemen hebben met taakgericht werken en kinderen die problemen hebben met het vasthouden van de concentratie. Ook kinderen die op het gebied van gedrag soms storende factoren zijn, zullen een plaats krijgen in dit pedagogisch groepsplan. Bij de uitvoering van de lessen, zal ik als leerkracht duidelijke afspraken met deze kinderen maken en deze afspraken meerdere malen evalueren tijdens de les.

Ik start de les met een klassikale pakkende activiteit, zodat de kinderen allemaal geboeid en intrinsiek gemotiveerd zijn. Op deze manier probeer ik de betrokkenheid hoog te houden. Kinderen die moeite hebben met taakgericht werken, houd ik extra in de gaten. Ik maak afspraken met hen en werk bijvoorbeeld met de kleurenklok om het werk overzichtelijker te maken.

Op welke manier hou je rekening met individuele kindkenmerken?

De zogenaamde signaalkinderen worden specifiek genoemd in zowel het pedagogisch als didactisch groepsplan. Mijn aanpak en methodieken worden hierbij beschreven.

Zie vorige vraag

Kinderen die behoefte hebben aan ondersteunende materialen, mogen gebruik maken van de beschikbare materialen. Kinderen die moeite hebben met taakgericht werken en het vasthouden van hun concentratie werken bijvoorbeeld met de kleurenklok of zitten op een zoveel mogelijk prikkelarme plaats in de klas. Onzekere kinderen begeleid ik om ze op een positieve manier te benaderen en ze een competent gevoel te geven .

4.4 Analyse van de resultaten van de vragenlijst

De leerkrachten van groep 3 zitten duidelijk op 1 lijn. Ze weten goed wat ze willen. Dit heeft ook te maken met het feit dat ze al bekend zijn met de uitgangspunten van de 1- zorgroute. Zoals ik in het theoretische deel van mijn meesterstuk al heb beschreven, is het werken met tijdelijke subgroepen in een homogene groep het meest werkbaar. Dit zal ook de insteek zijn van onze organisatie tijdens de rekenlessen. Verder is het belangrijk dat er een duidelijke structuur in het zelfstandig werken gaat komen en dat de kinderen weten wat de regels en afspraken zijn. Ook moeten de materialen binnen handbereik zijn en op het niveau van het kind. Dit zal een hoop rust met zich meebrengen, omdat de kinderen niet door de klas hoeven te gaan lopen of naar de tussenruimte moeten voor de materialen.

4.5 Beschrijvingen van de bevindingen ten aanzien van mijn onderzoeksvraag

Voorafgaand aan dit meesterstuk heb ik een overkoepelende onderzoeksvraag gesteld en daarbij horende deelvragen. Gedurende het literatuuronderzoek, is hier nog een deelvraag bijgekomen. In het laatste deel van dit hoofdstuk, wil ik kijken op welke manier de onderzoeksresultaten bijdragen aan het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag en deelvragen:

Mijn onderzoeksvraag:

“Op welke manier kan binnen 1-zorgroute het rekenonderwijs in groep 3 en vervolgens binnen onze schoolorganisatie worden georganiseerd en hoe zien we het oplossingsgericht werken terug in de instructies op niveau.”

Mijn deelvragen tijdens dit onderzoek zijn:

- *Wat zijn de belangrijkste uitgangspunten van oplossingsgericht werken?*
- *Wat zijn de belangrijkste uitgangspunten van 1-zorgroute en hoe ver zijn wij in dit traject?*
- *Hoe kan de instructie op niveau een plaats krijgen binnen ons rekenonderwijs en wat moet er dan veranderd worden binnen het klassenmanagement?*
- *Hoe kan ik een doorgaande lijn creëren binnen de hele schoolorganisatie?*
- *Over welke competenties dient een leerkracht te beschikken om efficiënt en effectief om te kunnen gaan met verschillen?*

Wanneer ik terugkijk naar mijn deelvragen en een koppeling leg met het onderzoek, hebben de resultaten van het onderzoek vooral betrekking op de volgende deelvraag:

- *Hoe kan de instructie op niveau een plaats krijgen binnen ons rekenonderwijs en wat moet er dan veranderd worden binnen het klassenmanagement?*

Door de observaties en de wensen van de verschillende leerkrachten, hebben we een duidelijk beeld van wat er moet en kan veranderen in de huidige organisatie van het rekenonderwijs.

Door het onderzoek weten we nu ook wat er nodig is om zo efficiënt en effectief mogelijk te werken, zodat er goede voorwaarden zijn die de uitvoering van het groepsplan mogelijk maken.

De wensen van de leerkrachten worden hier zeker in meegenomen. Bij het vervolg van het onderzoek hebben we het pedagogisch en didactisch groepsplan opgesteld, een plan van aanpak gemaakt voor de organisatie van de rekenlessen, waardoor we nu in de fase van uitvoering zitten. Hier zal ik in het volgende hoofdstuk nog even uitvoerig op doorgaan.

Wanneer ik kijk naar de onderzoeksvraag die ik in het begin van mijn onderzoek heb gesteld, ben ik van mening dat deze door het literatuuronderzoek en het aanvullend praktijkonderzoek op een goede en volledige manier is beantwoord. Ik zal hier in hoofdstuk 5 dieper op in gaan.

Blok 5: Antwoorden op mijn onderzoeksvraag en conclusies

Naar aanleiding van mijn literatuuronderzoek en aanvullend praktijkonderzoek, ga ik in dit hoofdstuk antwoord geven op mijn onderzoeksvraag. Ik zal vervolgens conclusies trekken en formuleren welke veranderingen er zijn opgetreden in het rekenonderwijs en welke producten hieruit voortgekomen zijn. Het pedagogische en didactische groepsplan zal ik in mijn bijlagen toevoegen. (Zie bijlage 4)

“Op welke manier kan binnen 1-zorgroute het rekenonderwijs in groep 3 en vervolgens binnen onze schoolorganisatie worden georganiseerd en hoe zien we het oplossingsgericht werken terug in de instructies op niveau.”

Tijdens mijn literatuuronderzoek, ben ik erachter gekomen dat er een aantal belangrijke voorwaarden nodig zijn om zo goed mogelijk een groepsplan uit te kunnen voeren. Wanneer je een groepsplan in de klas gaat uitvoeren, wordt er van de leerkracht verwacht dat er instructie wordt gegeven in 3 verschillende niveaus. Uit onderzoek blijkt dat het het meest effectief is om tijdelijke homogene subgroepen te creëren in heterogene groepen. Deze groepen worden per rekenblok opnieuw gerangschikt, zodat de kinderen zelfvertrouwen en competentiegevoel blijven behouden. Instructie geven op 3 verschillende niveaus gaat in de praktijk het makkelijkst door kinderen van hetzelfde niveau tijdens deze rekenlessen bij elkaar te zetten. Wanneer je dit als leerkracht waar wil gaan maken, zul je kritisch moeten gaan kijken naar een aantal belangrijke voorwaarden. Het gaat hierbij om klassenmanagement, organisatie van het zelfstandig werken en bepaalde leerkrachtcompetenties rondom het geven van gedifferentieerde instructie. Naast didactische kwaliteiten bezit de leerkracht ook pedagogische kwaliteiten en is er ook aandacht voor individuele leerling-behoefte. Denk hierbij aan kinderen die niet goed taakgericht kunnen werken, kinderen die onzeker zijn en kinderen die gevoelig zijn voor prikkels. Er komt dus heel wat bij kijken. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de leerkrachten goed weten wat ze willen. We waren dan ook goed in staat om hier een plan voor op te stellen. Nadat we het didactische en pedagogische groepsplan hadden opgesteld, zijn we gaan kijken wat er veranderd moest worden in de organisatie.

Hier zijn de volgende bevindingen en afspraken uitgekomen:

- Na elk rekenblok, worden naar aanleiding van de toetsresultaten en observatiegegevens rekengroepen samengesteld. Tijdens de zelfstandig werklessen gaan de kinderen in deze groepen zitten.
- Groep 1 is de zogenaamde verrijkingsgroep. Deze groep gaat zonder instructie aan de slag.
- Groep 2 en 3 zijn de basisgroepen. Deze groepen volgen samen met groep 4 en 5 de basisinstructie. Na deze basisinstructie gaan deze basisgroepen aan de slag. Bij eventuele problemen, vragen ze zachtjes hulp aan hun schoudermaatje. Wanneer ze er dan nog niet uitkomen, sluiten ze aan bij groepje 4 en 5.
- Groepje 4 en 5 krijgen verlengde instructie en verwerken de opdrachten geheel samen met de leerkracht. Hierbij wordt op een oplossingsgerichte manier geprobeerd de gedachtegang van de kinderen te achterhalen.
- De leerkracht maakt afspraken met de zogenaamde signaalkinderen die in het pedagogische groepsplan beschreven staan. Hierbij wordt middels het Orthopedagogische afstemmingsproject op een oplossingsgerichte manier met de kinderen afspraken gemaakt. Het kind geeft zelf aan wat het moeilijk vindt en hoe hij of zij het beste geholpen kan en wil worden. Hierna worden afspraken gemaakt over taakomvang, werken met kleurenklok en de plaats van werken.
- Tijdens het zelfstandig werken maakt de leerkracht kort tijd vrij om tussentijds te evalueren met deze kinderen. Gaat het nog goed? Moeten de afspraken bijgesteld worden? Aandacht voor de basisbehoeften relatie, competentie en autonomie staat hierbij centraal.
- Wanneer de kinderen uit groepje 1 tot en met 3 klaar zijn met de verwerking van de rekenopdrachten, is het tijd om zelfstandig te gaan werken. Hiervoor is een roulatiesysteem opgezet met 4 verschillende activiteiten: Computer, Varia / Rekenstip, Loco, Piccolo. Deze materialen rouleren elke les van groepje tot groepje. De materialen staan voorafgaand aan de les al klaar bij het groepje, zodat het niet nodig is om te gaan lopen. De verschillende kaarten van de materialen zijn aangepast op het niveau van het groepje.

Naast deze belangrijke gezamenlijke afspraken, hebben we het ook samen gehad over de verlengde instructie. Het is belangrijk dat het groepje met verlengde instructie geen herhaling van de basisinstructie krijgt. Door middel van oplossingsgerichte vraaggesprekken, probeer je te achterhalen waar het in het denkproces mis gaat. Kinderen geven ook zelf aan welke hulpmiddelen zij nodig hebben.

Je bent op een andere manier met de stof bezig, waarbij deze kinderen waarschijnlijk kleinere stapjes behoeven en ondersteunend materiaal nodig hebben bij de verwerking. Ook is het belangrijk om bij deze groep iedere keer een automatiseringsopdracht te doen, zodat temporekenen iedere keer aan bod komt.

In de theorie kwam ook duidelijk de responsieve instructie aan bod.

Kinderen moeten intrinsiek gemotiveerd worden, zelfstandig worden en verantwoordelijkheid krijgen voor hun eigen leerproces. Bij verlengde instructie is het ook belangrijk dat de kinderen handelend bezig zijn, waardoor ze leren door ervaring. Het is belangrijk dat ze zich de strategieën eigen maken.

Wij zijn nu met groep 3 bezig met het uitvoeren van de groepsplannen. We zijn hier nu ongeveer 4 weken mee bezig. Je hoort en ziet enthousiasme bij zowel de kinderen als de leerkrachten. De kinderen uit de verrijkingsgroep voelen zich competent en zijn meer intrinsiek gemotiveerd. Ze mogen zonder instructie aan het werk gaan en krijgen daarna verdiepende en verrijkende materialen op hun niveau. Ook in de herhalingsgroep gaat het erg goed. De kinderen krijgen de aandacht en de materialen die ze nodig hebben en met zijn allen komen we steeds een stapje verder. Er is ook een hoop rust gekomen in de groep. De kinderen kennen duidelijk de regels van het zelfstandig werken, kunnen goed omgaan met het stoplicht en kunnen meteen gaan zelfstandig werken, zonder dat ze van hun plek af moeten.

We zijn nog in een te vroeg stadium om al duidelijke conclusies en resultaten weer te geven.

Wel is duidelijk dat we een goede gestructureerde organisatie hebben neergezet, omtrent het rekenonderwijs, waarin het mogelijk is om op 3 verschillende niveaus instructie te geven.

Straks is het belangrijk om dit proces goed te evalueren. Waar gaat het goed? Waar moeten we iets aanpassen? Op deze manier kan het doorgevoerd worden naar boven, zodat er straks een doorgaande lijn is binnen de hele schoolorganisatie.

Blok 6: Evaluatie

In dit hoofdstuk zal ik een korte reflectie geven op de onderzoeksresultaten. Ook zal ik mijn persoonlijke ontwikkeling evalueren. Wat heb ik van het onderzoek geleerd en wat heeft het onderzoek voor mij als persoon betekend? Omdat het onderzoek nog niet is afgerond, zal ik ook beschrijven hoe mijn vervolgstappen zullen zijn in de toekomst.

Wanneer ik terugkijk op mijn onderzoeksvraag en mijn deelvragen, ben ik van mening dat deze vragen door literatuuronderzoek en aanvullend praktijkonderzoek op een goede, duidelijke en volledige manier zijn beantwoord. Gedurende het onderzoek is er ook nog een belangrijke deelvraag bijgekomen die het onderzoek nog meer volledig heeft gemaakt.

We hebben een stap in de juiste richting gezet. We zijn nu met een duidelijk gestructureerd plan aan het experimenteren. Er hebben al positieve, zichtbare veranderingen plaatsgevonden, maar omdat we pas kort aan het experimenteren zijn, kunnen we nog geen valide conclusies trekken. Over een tijdje zullen we gaan evalueren en het plan indien nodig bijstellen. Tijdens deze evaluatie zal er wederom middels dezelfde kijkwijzer geobserveerd worden. Dit is het meest valide, omdat je dan een duidelijke vergelijking kunt maken met de situatie voorheen. In de andere groepen van de school, vinden momenteel ook observaties plaats om de beginsituatie vast te stellen. Op deze manier is er een start gemaakt om de ontwikkeling schoolbreed in gaan zetten. Hierbij is het belangrijk dat er straks een doorgaande lijn zichtbaar is met herkenbare punten.

Wanneer ik ga kijken naar mijn persoonlijke ontwikkeling gedurende het onderzoek, heb ik veel geleerd. Allereerst was het erg fijn om de opgedane kennis van alle modules een plaats te kunnen geven in mijn meesterstuk. Op deze manier zie je de samenhang met de modules en kun je de kennis en praktijk integreren. Ook heb ik veel geleerd over mij als persoon. Doordat bij ons op school de invoering van 1-Zorgroute niet vlekkeloos verliep, ben ik hier ook over na gaan denken. Ik vind het fijn om te werken vanuit duidelijke plannen en een gestructureerd stappenplan. Op deze manier werk je vanuit een blauwdruk en is er weinig inbreng mogelijk. Mensen krijgen hierbij het idee dat iets opgelegd wordt en er ontstaat weerstand. Ik ben hier over na gaan denken, heb de theorie erop losgelaten. Het is dus erg belangrijk dat je mensen vanaf het begin bij een verandering betreft. Het is belangrijk dat er draagvlak is en dat mensen verantwoordelijk zijn voor het proces. Op deze manier ontstaat er eigenaarschap. Mensen zijn intrinsiek gemotiveerd en willen veranderen, in plaats van moeten veranderen.

Ook kwam ik er tijdens dit onderzoek achter dat je als doener de stappen veel te snel neemt. Hierbij sla je belangrijke fundamentele stappen over. Wanneer je een groepsplan op een goede waardevolle manier uit wil gaan voeren, liggen hier een aantal belangrijke voorwaarden aan ten grondslag. Je moet nadenken over klassenmanagement, zelfstandig werken en belangrijke leerkrachtcompetenties. Ik ben als persoon veranderd, door los te laten. Niet alles voorplannen, voorkauwen, maar vertrouwen geven aan mensen. Ook ben ik meer gaan denken en bezinnen om doordachte beslissingen te kunnen nemen. Het is fijn om in de klas al duidelijke zichtbare verschillen te zien en te horen. Op deze manier heb ik het gevoel dat ik op een goede manier bezig ben geweest en dat we op de goede weg zitten. We zijn er nog lang niet, maar het begin is gemaakt.

Literatuurlijst

Bannink, Frederike (2006), *Oplossingsgerichte vragen*, Amsterdam, Pearson

Cauffman, Louis & Dick J. van Dijk, (2009)

Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs, Boom onderwijs

Clijsen, Arjan (2007) *Handreiking 1-zorgroute, planmatig omgaan met verschillen*, WSNS

Derriks, Mechtild e.a. *Omgaan met verschillen*, Amsterdam SCO rapport,

Geraadpleegd op 9 maart 2010 via www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl

Le Fevere Ten Hove, Myriam e.a., (2007)

Survivalkit voor leerkrachten, oplossingsgericht werken op school, Antwerpen, Garant

Harinck, Frits, (2009) "*Basisprincipes praktijkonderzoek*" Garant

Internetwijzer-basisonderwijs, *kijkwijzer klassenbezoeken*,

Geraadpleegd op 11 maart 2010 via www.internetwijzer-bao.nl

Kallenberg, Ton, (2007) "*Ontwikkeling door onderzoek*" Thieme Meulenhoff,

Marant, Adviseurs in leren en ontwikkeling, *Orthopedagogisch afstemmingsproject*,

geraadpleegd op 17 april 2010 via www.marant-ed.nl

Opleiden in school, *kijkwijzer directe instructie en zelfstandig werken*

Geraadpleegd op 11 maart 2010 via www.opleideninschool.nl

Visser, Yvonne (2007) *Coachen in het primair onderwijs*, CPS

Vernooij, Kees (2008), *Omgaan met verschillen nader bekeken. Wat werkt?*

Geraadpleegd op 10 maart 2010 via www.onderwijsmaakjesamen

Zwart, Ton *Onderwijs Advies bureau* Geraadpleegd op 12 maart via www.teachingconsult.nl

Bijlagen

Bijlage 1:

Stappen handelingsgericht werken in het kort:

1) Evalueren groepsplan en verzamelen leerling-gegevens in groepsoverzicht

In het format groepsoverzicht worden relevante gegevens van alle leerlingen verzameld. Deze informatie wordt gehaald uit observaties, analyses, gesprekken met kinderen en ouders. Als toetsgegevens worden zowel methodetoetsen als methodeonafhankelijke toetsen gebruikt. Het is ook belangrijk om de kinderen te volgen op de leerlijn. Zo kun je ook zien of ze juist een voorsprong of achterstand hebben. Ook voor het pedagogisch groepsplan dient een groepsoverzicht ingevuld te worden. Hierin worden gegevens verzameld met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, het gedrag, de leerstijl en probleemaanpak, de aandacht, de werkhouding, de motivatie, zelfstandig werken en samenwerking. Belangrijk is dat je niet alleen informatie vermeld over de zwakke kanten van een kind, maar juist over zijn sterke kanten en stimulerende factoren. Hierdoor krijg je zicht op de kansen en mogelijkheden van een kind.

2) Signaleren van kinderen die extra aandacht nodig hebben

Het is belangrijk om proactief en preventief te signaleren. Door preventief te signaleren en adequaat te begeleiden kunnen ernstige problemen en achterstanden voorkomen worden. De leerlingen ontvangen, afgestemd op hun onderwijsbehoeften, verlengde instructie, begeleidde inoefening en ondersteuning. Bij proactief signaleren kijkt de leerkracht niet achteruit, maar vooruit. Wat komt er de komende periode aan bod en welke leerlingen hebben hierbij extra instructie en begeleiding nodig. Leerlingen die extra aandacht nodig hebben, zijn niet alleen kinderen met een achterstand, maar ook kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong en ook juist kinderen die specifieke behoeften hebben op sociaal-emotioneel gebied.

Deze “signaal” kinderen worden in het groepsplan aangegeven met een S.

3) Benoemen van specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen

In deze fasen ga je specifieke onderwijsbehoeften benoemen met in het bijzonder voor leerlingen die bij stap 2 gesignaleerd zijn. Je gaan na wat het kind nodig heeft. Het is belangrijk om in deze fase in gesprek te gaan met het kind. Het kind is de deskundige en kan goed vertellen wat hij of zij nodig heeft.

Hier kan het oplossingsgericht vraaggesprek een grote rol spelen. Ook hier wordt weer een onderscheid gemaakt tussen pedagogische behoeften en didactische behoeften.

Bij het vaststellen van pedagogische behoeften is het ook belangrijk om na te gaan of het basisklimaat in je groep goed is. De drie basisbehoeften (Stevens, 1997) relatie, competentie en autonomie zijn een goede kapstok hiervoor. Bij het pedagogisch handelen onderscheid je 4 regiegebieden:

- Klimaat
- Autonomie
- Samenwerking
- Zelfreflectie

4) Clusteren van leerlingen met vergelijkbare onderwijsbehoeften

In deze fase worden leerlingen geclusterd met vergelijkbare onderwijsbehoeften.

Wij gaan ervoor om in het groepsplan 2 aparte clusteringen te maken. Een cluster op didactisch gebied waar alle kinderen in voor komen en een clustering op pedagogisch gebied.

In het didactische groepsplan zijn 3 instructiegroepen zichtbaar. Een basisgroep, een verrijkingsgroep en een herhalingsgroep. Deze groepen zijn tijdens de rekenlessen ook visueel zichtbaar. Er wordt gestreefd binnen de organisatie dat de verrijkingsgroep met een zeer minimale uitleg aan het werk gaat.

Vervolgens volgt een basisinstructie voor de 2 overige groepen en tenslotte gaat de leerkracht verder met de verlengde instructie voor de herhalingsgroep.

5) Opstellen van het groepsplan

Een groepsplan omvat het geheel van voor een bepaalde periode schriftelijk vastgelegde aanwijzingen en richtlijnen voor het onderwijs aan een groep leerlingen, op basis van informatie over de onderwijsbehoeften van de leerlingen, waarmee de leerkracht beoogt bepaalde leer en opvoedingsdoelen binnen een zeker tijdsbestek te realiseren. Een groepsplan is doelgericht en bevat concrete en praktische aanwijzingen voor hoe de leerkracht in haar groep omgaat met de verschillende onderwijsbehoeften van de leerlingen. Een didactisch groepsplan wordt gemaakt, naar aanleiding van het ingevulde groepsoverzicht. In het groepsplan laat je de volgende punten terugkomen:

- *Doelen:*

Welke doelen wil je de komende periode nastreven?

Deze doelen worden SMART geformuleerd.

- *Inhoud:*

Wat wordt er aangeboden aan de leerlingen om de gestelde doelen te bereiken?

- *Aanpak / Methodiek:*

Op welke manier wordt de leerstof aangeboden en welke didactische interventies gebruik je?

Hoe vindt de instructie op de verschillende niveaus plaats?

Bij de kolom methodiek worden ook zaken besproken als: materiële ondersteuning, schematiseren, concretiseren, structureren en kleine stappen. Je moet hierbij ook denken aan stimulerende zaken als, het vergroten van de motivatie en het zelfvertrouwen. Deze punten komen overigens ook terug in het pedagogische groepsplan.

- *Organisatie:*

Hoe ga je om met het de organisatie, zodat je de verschillende niveaus van instructie op een goede manier kunt uitvoeren. Hier komt het stukje klassenmanagement en leerkrachtvaardigheden die ik eerder beschreven heb weer kijken. Welke maatregelen moet je nemen om je klas goed te managen bij de uitvoering van je groepsplan?

- *Evaluatie:*

Op welke manier en op welk moment ga je evalueren? Hoe ga je na of de gestelde doelen bereikt zijn en op welke manier betrek je de kinderen bij deze evaluatie?

Het opstellen van een pedagogisch groepsplan ziet er anders uit. Hierbij richt je de begeleiding op de volgende aspecten:

- Intensiveren van het pedagogisch handelen naar leerlingen, denk hierbij aan de 4 regiegebieden voor het pedagogisch handelen: versterken van de relatie met het kind, bevorderen van de autonomie van het kind, het stimuleren en verbeteren van samenwerken met anderen en het uitlokken van zelfreflectie bij het kind.
- Aanpassen van de leeromgeving, zoals structuur bieden in ruimte, tijd en activiteiten. Een rustige werkplek en het werken met stappenplannen hoort hier ook bij.
- Gedragsinterventies, deze interventies zijn gericht op het verminderen van probleemgedrag en het versterken van gewenst gedrag.

6) Uitvoeren van het groepsplan

Tijdens het uitvoeren van het groepsplan neemt de leerkracht toetsen af, observeert en analyseert het werk van de kinderen. Ook worden er gesprekken met kinderen gevoerd. Deze informatie heb je weer nodig wanneer je het nieuwe groepsoverzicht in gaat vullen.

Het is waardevol om tijdens het uitvoeren van de groepsplannen een kijkje te nemen in de klas. Tijdens de klassenconsultatie kijk je hoe de uitvoering van het groepsplan verloopt. Ook ga je na over welke competenties de leerkrachten beschikken om het groepsplan uit te voeren. Door middel van observatie en feedback ondersteun je de leerkracht bij het uitvoeren van de groepsplannen en het realiseren van een effectief klassenmanagement.

(Clijsen, Arjan Handreiking 1-zorgroute, planmatig omgaan met verschillen, WSNS, 2007)

Bijlage 2:

Kijkwijzer observatie groep 3

M.b.t. Instructie, klassenmanagement, zelfstandig werken

Instructie:

	Ja	Nee	Toelichting
Er is sprake van klassikale instructie			
Er zijn verschillende niveaus van instructie zichtbaar.			
De instructies worden inzichtelijk ondersteund met materiaal.			
De leerkracht gaat na of de kinderen de instructie begrijpen.			
Er wordt gebruik gemaakt van verschillende didactische werkvormen.			
Er is interactie met de leerlingen.			
De leerkracht gaat na of de kinderen de instructie begrijpen en kunnen volgen.			
Er wordt rekening gehouden met de verschillende leerstijlen van kinderen.			

Klassenmanagement, zelfstandig werken en organisatie

	Ja	Nee	Toelichting
De leerkracht maakt duidelijk wat er van de kinderen verwacht wordt tijdens het zelfstandig werken.			
De kinderen kennen het gebruik van het stoplicht.			
De leerkracht werkt met kinderen aan de instructietafel tijdens het zelfstandig werken.			
De materialen voor het zelfstandig werken staan goed opgesteld en kunnen gemakkelijk gepakt worden door de kinderen			
De kinderen werken met zelfcorrigerend materiaal.			
De kinderen weten welk materiaal zij kunnen pakken.			
De verschillende materialen voor extra werk zijn voldoende geschikt voor het niveau van de leerlingen.			
De klas is zodanig ingericht dat de leerkracht een totaaloverzicht heeft.			
De kinderen weten wanneer zij wel en niet mogen storen.			
De leerkracht geeft regelmatig positieve aandacht.			
De looproutes zijn duidelijk. Velen belopen delen blijven vrij.			
De leerkracht schakelt eventuele storingsbronnen uit.			
De kinderen blijven betrokken bij de activiteit en kunnen taakgericht blijven werken.			

Bijlage 3:

Vragenlijst leerkrachten groep 3

Hoe wil ik mijn rekenonderwijs gaan organiseren, zodat ik op een goede manier mijn groepsplan kan uitvoeren?

In hoeveel groepen wil je instructie geven?

Hoe wil je die groepen situeren?

Hoe ziet die instructie op verschillende niveaus eruit?

Waar vindt de verlengde instructie plaats?

Hoe ga je het zelfstandig werken vormgeven en organiseren?

Welke materialen worden er gebruikt ,
nadat de kinderen de verplichten opdrachten gedaan hebben?

Op welke manier wordt er rekening gehouden met verwerking op verschillende niveaus?

Hoe zorg je ervoor dat de kinderen betrokken zijn en taakgericht bezig zijn?

Hoe zorg je ervoor dat de kinderen betrokken zijn en taakgericht bezig zijn?

Op welke manier hou je rekening met individuele kindkenmerken?

Format didactisch groepsplan

Groep: 3a	Datum: april 2010	Vakgebied: Rekenen
Leraar: Anke Didden/ Mendy van Beckhoven	Periode: april – juli 2010	Methode: Pluspunt

Clusteren	Groep / namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Leerkrachtgedrag	Organisatie	Evaluatie
O P L E R D O E L	<i>Basisgroep:</i> Namen zijn weggelaten, in verband met privacy.	Automatiseren tot en met 10 door middel van rekenrek, splitsingen en bussommen, Indien nodig kunnen ze aanvullend materiaal gebruiken.	Blok 6,7 en 8 van Pluspunt, daarnaast verdiepende materialen als: computer, loco, piccolo, rekenstip.	Deze groep krijgt bij aanvang van de zelfstandige werkles een korte instructie. Daarbij wordt kort verteld wat er van hen verwacht wordt. Eventuele moeilijkheden worden voorgegaan. Daarna gaan ze zelfstandig aan het werk. Wanneer ze klaar zijn gaan ze aan de slag met verdiepend, aanvullend materiaal. Deze groep heeft de mogelijkheid mee te luisteren met de herhalingsgroep, wanneer ze een bepaalde opdracht niet begrijpen.	Elke zelfstandig werkles van rekenen. De activiteiten die ze gaan doen als ze klaar zijn, rouleert elke les. Ze kunnen geheel zelfstandig met dit materiaal aan de slag. Deze kinderen zitten in groepje 2 en 3	Toetsmomenten, methode geboden toetsen en CITO toetsen. Ook observatie tijdens de lessen, om te kijken of ze nog in de goede instructiegroep zitten.
	<i>Herhalingsgroep:</i> Namen zijn weggelaten, in verband met privacy.	Automatiseren tot en met 10 door middel van rekenrekje en andere concrete materialen. Vergroten van zelfstandigheid en zelfvertrouwen.	Blok 6,7 en 8 van Pluspunt Extra instructie door middel van het Digitale schoolbord. Rekenspelletjes tussendoor voor de concentratie.	Deze groep doet de hele les alles samen met de leerkracht. De opdrachten worden stap voor stap aangeboden middels concreet materiaal en het digitale schoolbord. De kinderen komen vaak aan de beurt en worden zo goed in de gaten gehouden. Waar nodig kunnen sommige kinderen uit dit groepje gedeeltelijk worden "losgelaten".	Elke zelfstandig werkles van Rekenen. Deze kinderen zitten bij mij in groepje 4 en in groepje 5	Toetsmomenten, methode geboden toetsen en CITO toetsen. Ook observatie tijdens de lessen, om te kijken of ze nog in de goede instructiegroep zitten. Observatie en gesprekje tijdens de les om achter de verschillende strategieën te komen
	<i>Verrijkingsgroep:</i> Namen zijn weggelaten, in verband met privacy.	Automatiseren tot en met 10 door middel van splitsingen en bussommen, zonder aanvullend materiaal.	Blok 6,7 en 8 van Pluspunt, daarnaast verdiepende materialen als: computer, loco, piccolo, rekenstip.	Deze groep gaat meteen zelfstandig aan de slag, zonder concreet materiaal. Daarna gaan ze zelfstandig aan de slag met plusmateriaal	Elke zelfstandig werkles van Rekenen. Deze kinderen zitten in groepje 1.	Toetsmomenten, methode geboden toetsen en CITO toetsen. Ook observatie tijdens de lessen, om te kijken of ze nog in de goede instructiegroep zitten.

Format pedagogisch groepsplan

Groep: 3a Leraar: Anke Didden/ Mendy van Beckhoven		Datum: april 2010 Periode: april – juli 2010		Vakgebied: Rekenen Methode: Pluspunt			
Clusteren	Onderwijs behoefte	Namen	Wat wil ik bereiken? Doel	Inhoud (wat)	Leerkrachtgedrag	Organisatie	Evaluatie
O P O N D E R W I J S B E H O E F T E	Behoeftte aan structuur en een prikkelarme omgeving	Namen zijn weggelaten, in verband met privacy.	Deze kinderen kunnen 15 minuten zelfstandig werken zonder de leerkracht te storen.	Lesboek en werkboek Pluspunt. Automatiseren Tot 10.	Ik loop regelmatig bij deze kinderen langs om te kijken of ze nog goed aan het werk zijn. Maak ook duidelijke afspraken. Middels het OPA-project proberen de leerlingen hun moeilijke momenten aan te geven. Ze proberen daarna zelf aan te geven wat voor oplossing ze hier voor zien. Samen maken we dan afspraken, bijvoorbeeld middels het gebruik van de kleurenklok of een aparte plaats in de klas.	Observatie tijdens de zelfstandig werklessen. Evaluatiemomenten tijdens de lessen.	Observatie en gesprekjes
	Behoeftte aan positieve feedback / bevestiging. Behoeftte aan aanbod in kleine stapjes met concreet materiaal	Namen zijn weggelaten, in verband met privacy.	Vergroten van het zelfvertrouwen en doorzettingsvermogen	Lesboek en werkboek Pluspunt. Automatiseren Tot 10.	Mogelijkheid geven tot aansluiten bij herhalingsgroepje. Mogelijkheid geven om materiaal te gebruiken. Even bij mij laten komen om hen te laten merken dat ze goed op gang zijn. Positieve feedback geven	Observatie tijdens de zelfstandig werklessen.	Observatie en gesprekjes
	Behoeftte aan tussentijdse evaluatie.	Namen zijn weggelaten, in verband met privacy.	Vergroten van taakgerichtheid. Verhogen van het tempo.	Lesboek en werkboek Pluspunt. Automatiseren Tot 10.	Regelmatig aansporen tot werken en aanmoedigen om taakgericht bezig te zijn. Ook hier wordt het OPA project ingezet. Op deze manier kunnen de kinderen hun taak beter overzien en wordt de verantwoordelijkheid en intrinsieke motivatie vergroot.	Observatie tijdens de zelfstandig werklessen.	Observatie en gesprekjes